

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni eriala

Karl Kõiv
Võltsuudiste sisu- ja struktuurielemendid võrdluses traditsioonilise uudise normidega
Bakalaureusetöö (SOZU.00.024)

Juhendaja: Marju Himma-Kadakas, MA

Tartu 2018

Sisukord

Sissejuhatus	4
1 Teoreetilised lähtekohad.....	5
1.1 Tõejärgne ühiskond	5
1.2 Võltsuudised.....	6
1.3 Uudise omadused.....	11
1.3.1 Uudise põhitõed.....	11
1.3.2 Uudisväärtused	12
1.3.3 Uudise struktuur	16
1.3.4 Neutraalsus.....	18
1.4 Uurimisküsimused	19
2 Valim ja meetod.....	21
2.1 Valim.....	21
2.2 Andmekogumismeetod	22
2.3 Andmeanalüüsimetod.....	24
3 Tulemused	27
3.1 Struktuur.....	27
3.2 Ilmumiskoht	30
3.3 Uudisväärtused ja ebatõene informatsioon	30
3.4 Allikad.....	32
3.5 Keeleline neutraalsus	34
3.6 Teksti illustreerimine	36
4 Järeldused	37
4.1 Võltsuudiste tuvastamine	37
4.2 Võltsuudiste ühised jooned	38
4.3 Diskussioon	40
4.4 Meetodi kriitika	41

5	Kokkuvõte	43
6	Summary.....	45
	Kasutatud kirjandus	47
	Lisad.....	52
	Lisa 1. Kodeerimisjuhend.....	52
	Lisa 2. Kodeerimistulemused	58

Sissejuhatus

Collinsi inglise keele sõnaraamat defineerib võltsuudiseid (*fake news*) kui ebatõest informatsiooni, mida levitatakse uudiste nime all (Collins Dictionary Word of the Year, 2017). Ühe fraasi *fake news* oma aasta sõnaks valimise põhjusena tuuakse välja väljendi kasutamise suurenemist võrreldes 2016. aastaga 365% jagu (ibid). Võltsuudised on tänapäeva ajakirjanduses üks kuumemaid teemasid – viimasel kolmel kuul enne USA 2016. aasta presidendivalimisi jagati ja kommenteeriti Facebookis 20 populaarseimat võltsuudist 1,4 miljoni korra võrra rohkem kui 20 populaarseimat pärisuudist (Silverman, 2016a). Samuti aitab teemat aktuaalsena hoida USA president Donald Trump, kes küll kasutab seda väljendit uudiste ja ajakirjandusväljaannete kohta, mis talle ei meeldi, olles 2017. aasta jooksul sellest Twitteris säutsunud 184 korda (Trump Twitter Archive, 2017).

Bakalaureusetöö tervikeesmärk on võrrelda võltsuudiste nii vormilisi kui ka sisulisi elemente traditsiooniliste uudiste komponentidega. Selle ülevaate alusel töötas autor välja ajakirjanduslike tekstide analüüsikomponendid, mida käesolevas töös rakendatakse valimi analüüsimiseks.

Bakalaureusetöö esimeses peatükis tutvustatakse teoreetilisi lähtekohti ning antakse ülevaade tõejärgsest ühiskonnast, võltsuudistest ning uudiste struktuurist, levinumatest uudisväärtustest ning uudiste neutraalsusest. Peatüki lõpus esitatakse bakalaureusetöö uurimisküsimused. Teises peatükis on kirjeldatud valimi koostamist, andmekogumis- ja andmeanalüüsimeetodit. Tulemuste peatükis tuuakse kuues suuremas kategoorias välja 38 võltsuudise analüüsimisel saadud andmed. Töö viimases peatükis diskuteeritakse bakalaureusetöö tulemuste üle. Tööle on lisatud ka kodeerimistabel, mis oli aluseks andmete kogumisele.

Käesoleva bakalaureusetöö autori ja erialakaaslase Marget Miili bakalaureusetööd saavad olema aluseks teaduspublikatsioonile, mis on plaanis kirjutada 2018. aastal koos juhendaja Marju Himma-Kadakaga.

1 Teoreetilised lähtekohad

Esimeses peatükis annab autor ülevaate sellest, milliseid teoreetilisi lähtekohti käesoleva bakalaureusetöö valmistamisel kasutati. Suuremateks alamkategoriateks, millel peatutakse on tõejärgne ühiskond, võltsuudised ning uudiste omadused. Peatüki lõpus toob autor välja ka püstitatud uurimisküsimused.

1.1 Tõejärgne ühiskond

Illinoisi Ülikooli ajakirjandusprofessor Nicole Cooke (2017) defineerib tõejärgset ühiskonda kui ajastut, kus uudiste tarbijad usuvad suurema tõenäosusega informatsiooni, mis läheb kokku nende isiklike arvamustega ega otsi enam infot, mille õigsust on kinnitanud mitu allikat. Sama definitsiooni pakuvad ka Tartu Ülikooli teadurid Andreas Ventsel ja Mari-Liis Madisson (2017) öeldes, et tõejärgsel ajal ei mõjuta avalikku arvamust niivõrd kontrollitavad teadmispõhised andmed, vaid eelkõige emotsioonid ning isiklikud assotsiatsioonid. Suurbritannia ajakirjanik Peter Pomerantsev (2016) lisab, et tõejärgse ühiskonna olemasolu on näha sellest, et poliitikutel ja meedial on ükskõik, kas räägitakse tõtt või ei, tuues näidetena välja Vladimir Putini väite, et Ukrainas ei ole Vene sõjaväelasi ja Brexiti pooldajate lubadused suunata iganädalaselt Euroopa Liidule minev 350 miljonit eurot brittide maksuraha oma tervishoiu rahastamiseks.

Rääkides tõejärgsest ühiskonnast, viitab Cooke (2017) ka Stephen Colberti 2005. aastal loodud sõnale *truthiness*, mida Oxfordi inglise sõnaraamat (Oxford Dictionaries) defineerib kui midagi, mis tundub olevat tõsi isegi kui see ei ole. Samuti iseloomustab Stephen Colbert (2005) – küll mitte otseselt, vaid läbi huumoriprisma – tõejärgset ühiskonda „The Colbert Report“ avasaates järgnevalt: „Kõik võivad teile uudiseid lugeda. Mina luban uudiseid tunnetada.“ Kui sõna *truthiness* valiti Merriam-Websteri poolt 2006. aastal nende aasta sõnaks, siis kümme aastat hiljem valis Oxfordi sõnaraamat oma aasta sõnaks *post truth* (Oxford Dictionaries, 2016).

Jättes kõrvale uute tehnoloogiliste lahenduste tuleku, informatsiooni ülekülluse ning uudisväärtuste muutumise, toob tõejärgse ühiskonna uurija Jayson Harsin (2015) nähtuse ühe

tekkepõhjusena välja poliitilise kommunikatsiooni arengu kogu eelmise sajandi vältel. Samuti märgib ta, et inimesi vaadeldakse nii demokraatlikes kui ka totalitaarsetes riikides kui riske, mida tuleb hallata (Harsin, 2006, viidatud Harsin 2015 kaudu). Harsin (2015) lisab, et tõejärgses ühiskonnas üritatakse uudise tarbijatele jätta muljet, et ühtegi väidet ei ole võimalik lõplikult tõeseks kuulutada. Samuti peab ta taolises ühiskonnas oluliseks, et tarbijad usuksid vahendajaid, kes uudised nendeni toovad.

Samuti kirjutab Harsin (2015) kolmest viisist, kuidas tõejärgses ühiskonnas inimesi kui tarbijaid hallatakse: 1. inimestele tuleb selgeks teha, et ei ole ühte universaalset viisi tõe kindlaks tegemises; 2. inimesed peavad uskuma neid (ajakirjanikke), kes nende tarbitavates kanalites „tõe“ nendeni toovad; 3. inimesed peavad pidevalt vastaspoole väiteid kahtluse alla seadma ning ümber lükkama. Viimase punkti kohta selgitab Harsin, et enamasti on selline tegevus mõttetu, kuna tihtipeale on väga raske jõuda kiiresti mõlema osapoole toetajateni, kuna puudub ühine kanal või autoriteetne isik, mida/keda mõlemad osapooled jälgivad ning usaldavad, mis/kes saaks lõpliku tõe välja kuulutada (ibid).

Harsin (2015) lisab, et väidete ümberlükkamisel ei ole enamasti laiemal auditooriumi jaoks mitte mingit mõju, kuna tänapäeval puudub üks keskne infokanal, kus usaldatud allikas seda lõplikult teha saaks, mistõttu väga raske on seda teha mitmes erinevas infokanalis lühikese ajaperioodi jooksul.

1.2 Võltsuudised

Töös käsitletavate tekstide kohta kasutab autor väljendit võltsuudised. Kuigi laialdaselt on kasutusel ka väljend libauudised, võib see seostuda satiiriliste Rohke Debeleki libauudistega Raadio Kukes. Eesti õigekeelsussõnaraamatu (2013) kohaselt on võlts- ja libauudised siiski sünonüümid.

Enne analüüsimist tuleb kõigepealt mõista, mida see nimetus 2018. aasta alguses täpselt hõlmab ning mis teeb võltsuudised tänapäeval aktuaalseks. Nagu sissejuhatuses öeldud, on Collinsi sõnaraamatu kohaselt võltsuudised (*fake news*) väär informatsioon, mida levitatakse uudiste nime all (Collins Dictionary Word of the Year, 2017).

Kuid juba siin ilmneb esimene murekoht. On mitu liiki ebatõest informatsiooni ning kõigepealt tuleb selgeks teha millist liiki valeinformatsiooni käesolevas töös termini võltsuudised alla mõeldakse. Ilma seda mõistet defineerimata võiks nii ajakirjaniku eksimist ühe faktiga kui ka täiesti välja mõeldud sündmuse esitamist ajakirjandusliku uudistekstina nimetada ühtemoodi võltsuudisteks.

Võltsuudiste all ei mõelda aastal 2018 enam ainult tõeale mittevastavat informatsiooni sisaldavaid uudiseid. Selle laia termini all võivad inimesed silmas pidada nii kellegi agendat edastavaid uudiseid, poliitikute ebatõeseid väljaütlemisi kui ka mingi poliitilise liikumise pooldajate retoorikat (Nielsen ja Graves, 2017). Lisaks on peavoolumeedia kriitikud kasutanud seda terminit n-ö relvana, millega rünnatakse professionaalsete ajakirjanike usaldusväärset ja kritiseeritakse uudiseid, mis neile ei meeldi (ibid).

Cooke ütleb, et ebatõest informatsiooni on kahte liiki: ebatäpne või ambivalentne info (mis võib olla eksitav nii konteksti puudumise kui ka mittetäieliku teabe esitamise poolest) (*misinformation*) ja meelega loodud mittetõene info (*disinformation*) (Fox 1983; Losee 1997; Zhou ja Zhang 2007, Cooke, 2017 kaudu; Ventsel ja Madisson, 2017). Ventsel ja Madisson (2017) lisavad, et desinformatsioon on kavatsuslikult eksitav või ebatäpne, vaatamata sellele, et info levitajal ei pruugi olla pahatahtlikke kavatsusi. Mõlemat liiki info on aga vaatamata nendele erinevustele ikkagi väär.

2017. aastal avaldas Euroopa Nõukogu Claire Wardle'i ja Hossein Derakhshani (2017) raporti, kus autorid keelduvad kasutamast väljendit *fake news*, asendades selle raporti pealkirjaks oleva terminiga informatsiooni korratus (*information disorder*). Wardle ja Derakhshani (2017) toovad välja kolm informatsiooni korratuse vormi. *Misinformation* on nende kohaselt väär info, mis sisaldab ebakorrektsed seoseid (näiteks pealkiri või visuaalne materjal ei lähe loo sisuga kokku) ja eksitavat sisu, kuid mille eesmärgiks ei ole kahju tekitamine. *Disinformation* on kahju tekitamise eesmärgil toodetud väär info, mille inimeste eksitamise meetoditeks on vale või väljemõeldud sisu ning vale või petliku konteksti esitamine. *Malinformation* on aga kahju tekitamise eesmärgil loodud tõene info, mille liikideks on pahatahtlikud infolekke, verbaalne ahistamine ja vihakõne. Autorid lisavad, et info korratusest rääkides tuleb ka analüüsida, kes on sõnumite levitamise taga (mis on nende motivatsioon, millist kahju nad soovivad tekitada ning kes on nende sihtauditoorium), milline on sõnumi sisu (tõeale vastavus, avaldamise legaalsus) ning kes on sõnumi vastuvõtja. (Wardle ja Derakhshani, 2017).

Lisaks sellele toob Claire Wardle (2017) välja seitse tüüpi ebatõest informatsiooni. Tüübid on esitatud eksitavuse tahte järgi kasvavas järjekorras:

1. satiir või paroodia (ei ole loodud kahju tekitamiseks, kuid võib inimesi eksitada);
2. vale viide (pealkiri, seletav tekst või visuaalne aspekt ei lähe loo sisuga kokku);
3. eksitav sisu (eksitava informatsiooni esitamine);
4. ebatõene kontekst (tõese info esitamine ebatõeses kontekstis);
5. petturlik sisu (kui loos üritatakse jäljendada tõeseid allikaid);
6. manipuleeritud sisu (tõese kirjaliku või visuaalse infoga manipuleerimine inimeste petmise eesmärgil);
7. fabritseeritud sisu (täielikult loo sisu välja mõtlemine inimeste eksitamise ja neile kahju tegemise eesmärgil)

Käesolevas töös kasutatakse väljendit võltsuudised lugude kohta, mis oma sisult ei vasta tõele, mis on meelega loodud inimeste eksitamiseks (*disinformation*) ning mis üritavad sarnaneda tõestele uudistekstidele. Seega bakalaureusetöö valimisse kuuluvad Wardle (2017) skaala järgi uudised tüüpidest 2–7.

Oma artiklis infokäitumisest kirjutab Cooke (2017), et võltsuudiseid ei looda headel kavatsustel, tuues autorite eesmärgidena välja ka tarbijate käitumise infootsimisel. Arizona Ülikooli professor Don Fallis (2009) lisab, et väärinformatsioon (*disinformation*) on hoolikalt planeeritud ning enamasti levitatakse seda kirjalikul või suulisel teel.

Ventsel ja Madisson (2017) näevad võltsuudiste laialdase ulatuse juures suurt rolli sotsiaalmeedial. Cooke (2017) toob olulise faktorina välja ka tarbijate käitumise infootsimisel. Võltsuudised levivad siis, kui nende juured on reaalsuses (mainitakse mõnda reaalset sündmust või inimest) ning nad on saavutanud teatava usutavuse taseme (Levitin, 2016, Cooke, 2017 kaudu). Võltsuudiste levimisele aitab kaasa ka see, kui uudist edastab auditoriumi jaoks usaldatud ja enamasti tõene allikas, kelle sõnumit on harjutud tõe pähe võtma ning mitte selles kahtlema (Levitin, 2016: 176, Cooke, 2017 kaudu).

Rääkides sotsiaalmeedia mõjust, toob Cooke (2017) diskussiooni nn kõlakambrid (*echo chambers*), mille olulisus virtuaalsetes suhtlusvõrgustikes aina suureneb – inimestel on

võimalik suhelda ainult sarnast maailmapilti omavate inimestega. Selline käitumine võib vähendada aktiivselt kasutatavaid infokanaleid, eelistades kergesti kättesaadavat infot, mis kinnitab just nende maailmavaadet (ibid). Suhtlus sotsiaalmeedia nn kõlakambris annab motivatsiooni ja kindlustunde edasisteks interaktsioonideks, kuna „õigel“ viisil konstrueeritud teated tagavad positiivse tagasisideahela, mis kinnitab ühtlasi juba kujunenud identiteeti (Ventsel ja Madisson, 2017). Peter Pomerantsev (2016) on märkinud: „Kõik, mis loeb, on see, et vale oleks klikitav, ja seda määrab see, kui palju see toidab inimeste juba olemasolevaid eelarvamusi.“

Uurides valikulist eksponeerimist (*selective exposure*) jõudsid uurijad David O. Sears ja Jonathan L. Freedman (1967) seisukohale, et lühiajalise vaatlusperioodi põhjal ei ole võimalik väita, et inimesed tarbivad infot allikatest, mis kattuks nende maailmapildiga. Vaatamata sellele leidsid nad, et enda maailmapilti toetavate allikate valik on inimestele tähtsam pikas perspektiivis, mistõttu võivad inimesed taolisi valikuid enda mugavusest lähtudes teha (ibid).

Uurides valikulist eksponeerimist sotsiaalmeedias (toetudes ka Searsi ja Freedmani uuringule), leidsid Messing ja Westwood (2012) oma uuringus, et artikli soovitusel sotsiaalmeedias olid uudiste valikul märgatavalt olulisemaks otsustamiskriteeriumiks kui uudistes olevad allikad. Samuti tõid nad välja, et sotsiaalmeedia soovitusel mängisid kallutatud allikatega uudiste valimise juures eriti suurt rolli kindlat erakonda toetavate inimeste seas (ibid).

Inimeste käitumismustritest kohta infootsingul ütleb Cooke (2017), et paljudel puuduvad oskused saada aru, et nende poolt tarbitud infoga on manipuleeritud. Ta lisab, et ajastul, kus Facebooki (ja ka Twitteri) postitusi kajastatakse kui uudiseid ning jagamised ja meeldimised sotsiaalmeedias on tähtsamad kui tõde, peavad info tarbijad internetis austama fakte, olema avatud mõtlemisega ning nägema vaeva tõe teada saamisel ning võltsuudiste eristamisel tegelikest uudistest (ibid).

Viimase käitumismustrina mainib Cooke (2017) rahulolu. Case ja Given (2016) kohaselt on informatsiooniotsimise puhul rahulolu see, kui inimene valib informatsiooni, mis rahuldab tema põhilise infovajaduse. Samuti võib selle all mõista esimese n-ö sobiva vastusega leppimist isegi kui saadud info sisu ja hulk on madalama kvaliteediga, kui need oleks pikema otsimise puhul (ibid). Sellist käitumist peab Cooke (2017) aga kahjulikuks, kuna see ei välista ringlusest madalama kvaliteediga informatsiooni, mille hulgas võib olla ka võltsuudiseid.

Põhjustena toob Cooke välja intellektuaalse laiskuse, liiga mitme valiku olemasolu või puuduva infootsimise oskuse (ibid).

Uurides 70 erinevat võltsuudiste veebilehekülge USA 2016. aasta presidendivalimistele eelnenud kuudel, leidsid Microsofti uurimisosakonna töötajad, et kuigi mõnele võltsuudiseid postitavale lehele sattus iga 290. inimene, siis 68% kõikidest inimestest sattus lehtedele sotsiaalmeedia kaudu, kellest 99% suunati sinna Facebookist (Fourney, Racz ja Ranade, Mobius ja Horvitz, 2017).

2016. aasta lõpus teatas Facebook, et asub võitlusesse võltsuudistega oma platvormil, lubades kasutajatel võimalikest võltsuudistest paari nupuvajutusega teada anda. Kõik, kes rakendust kasutada soovivad, peavad nõustuma rahvusvahelise faktide kontrollimise võrgustiku (*International Fact-checking Network*) poolt välja töötatud reeglitega. Samuti lubas Facebook hakata „karistama“ veebilehti, kes üritavad kasutajaid segadusse ajada, jälgendades reaalseid uudiseid levitavaid lehekülgi. (BBC, 2016)

Rääkides 2018. aastal terminist võltsuudised ning selle populaarsusest, on raske kõrvale jätta USA presidenti Donald Trumpi, kes kasutab väljendit kirjeldamaks uudiseid ja väljaandeid, mis talle ei meeldi (Wilts, 2017). Samasuguse lähenemise on võtnud ka mitmed autoritaarsed juhid maailmas, kasutades ära legitiimsust, mida ametis olev USA president terminit pidevalt kasutades sellele andnud on (Erlanger, 2017). Nii rünnatakse oma kriitikuid ning üritatakse õõnestada ka demokraatia alustaladeks olevaid institutsioone (ibid).

Websteri sõnaraamatu (2017) andmetel on termin võltsuudised (*fake news*) üsnagi uus väljend, jõudes laiemasse kasutusse 1890ndatel aastatel. Seega ei pea paika USA president Donald Trumpi väide, et tema on termini võltsuudised (*fake news*) looja (Trinity Broadcasting Network, 2017). Küll aga on raske mitte näha tema panust selle termini populariseerimises.

USA 2016. aasta presidendivalimiste toimumise ajal suurenes Google Trends (2017) andmetel väljendi *fake news* otsitavus eelmise kuuga võrreldes 948% võrra. Samuti on väljendi suurt tõusu märgata 2017. aasta jaanuaris (eriti 10. ja 11. jaanuar), mil see kasvas võrreldes eelmise aasta novembriga veel 187%. Tõusu põhjuseks võib pidada 10. jaanuari pressikonverentsi, kus Trump CNNi võltsuudisteks nimetas (The New York Times, 2017).

1.3 Uudise omadused

Võltsuudiste analüüsimiseks tuleb kõigepealt teha selgeks, millised on tegelike uudiste komponendid. Traditsioonilistel uudistel on nii kindlad struktuurilised ja sisulised elemendid kui ka kokkulepitud reeglid, mida järgides saab teksti uudiseks nimetada.

1.3.1 Uudise põhitõed

Uudised on kindla eesmärgiga kindlate reeglite järgi valmistatud kirjatükid. Kuigi need võivad muutuda olenevalt sisust, eesmärgist ning väljaandmiskohast, on igal uudisel traditsiooniliselt pealkiri, autor, juhtlõik ning kindel struktuur. Need komponendid on olulised, kuna korrastavad tekstis informatsiooni viisil, et see moodustab tekstiliigi ehk žanri, mida teame uudisena.

Paberkandjal avaldatud uudiste puhul on oluline ka lugude pikkus, mille puhul tuleb arvestada, et mingi kindla teema jaoks eraldatud lehekülgedel saaks kajastatud kõik päevakohased ning olulised lood. Ajakirjanike üldine eesmärk on edastada olulisi sündmusi lugejatele võimalikult kiiresti, korrektselt ning põnevalt, et mitte kaotada lugejat poole artikli peal. 2014. aastal juhendas USA meediaväljaanne Associated Press oma töötajaid kirjutama lugusid vahemikus 300–500 sõna (lisades erandina, et päeva tähtsaimad lood võivad olla vahemikus 500–700 sõna) (Farhi, 2014). Reutersi USA osakonna toimetaja soovitas samal aastal oma töötajatel samuti mitte ületada 500 sõna piiri (Roush, 2014).

USA uurimiskeskus Pew Research Center leidis aga oma uuringus (mis keskendus küll uudiste lugemisele mobiilides), et ligikaudu 75000 uuritud artiklist olid 19% vahemikus 101–250 sõna, 57% 251–999 sõna ning 24% pikemad kui 1000 sõna. Vaatamata sellele said 1000 sõnast lühemad lood keskmiselt 1530 lugejat, pikemaid lugusid luges keskmiselt 1576 inimest. Samas uuringus toodi välja ka lugude nn eluiga. Kui ilmumispäeval said lühemad lood kui 1000 sõna koguvaatamistest (30 päevase uurimisperioodi jooksul) 66% pikemate lugude 56% vastu, siis järgmisel päeval olid mõlemad numbrid langenud alla 20%. Viiendaks päevaks olid lühemad artiklid saanud koguvaatamistest vastavalt 94% ja pikemad 90%. (Mitchell, Stocking ja Matsu, 2016).

Samas väidab aga meediaväljaande Quartz peatoimetaja Kevin Delaney, et lood vahemikus 500–800 sõna ei ole niivõrd jagatavad kui lühemad lood ning nende lugemine ei anna lugejale samasugust rahulolu (*pay-off*) nagu pikemad lood (Jackson, 2013 Ferne, 2017 kaudu).

1.3.2 Uudisväärtused

Uudisväärtused, mida ka uudiskriteeriumiteks nimetatakse, on teatud tüüpi mittemoraalsed väärtused, mille alusel ajakirjanikud otsustavad, kui suure tähelepanu osaliseks konkreetne uudis saab. Uudisväärtus lähtub sündmuse teemast ja sellest, kui palju huvi võiks ta potentsiaalselt auditooriumile pakkuda. Mida rohkem on ühes loos uudisväärtuseid, seda suuremat huvi võib ta lugejatele pakkuda ning seda suurema tõenäosusega lugu ka avaldatakse.

Üks varajasi uudisväärtuse mainimisi pärineb Saksa kirjanikult Kaspar Steilerilt, kes 1695. aastal tõi uudislugude puhul välja lugude tähtsuse, kodule läheduse, dramaatilisuse ja negatiivse olulisuse (Steiler 1695, Watson 2016 kaudu).

Uudisväärtuse kontseptsiooni lõi USA ajakirjanik Walter Lippman (1922) kirjeldades viit omadust tänu millele saavad sündmustest uudised: sensatsioonilisus (*sensationalism*), lähedus (*proximity*), olulisus (*relevance*), ühetimõistetavus (*unambiguity*) ja faktilisus (*facticity*) (Lippman 1990: 230, Kase 2011 kaudu).

Kuigi Galtung ja Ruge (1965) ei väida, et nende esitatud uudisväärtuste nimekiri on täielik, peab Briti meediauuriia James Watson (2016) nende tööd tähtsündmuseks meediauuringutes. Analüüsides neljas Norra ajalehes Kongo ja Kuuba 1960. aasta ning Küprose 1964. aasta kriise, tõid Galtung ja Ruge (1965) välja 12 eristuvat uudisväärtust:

1. sagedus (*frequency*), mille all peavad nad silmas ajaperioodi, mille jooksul sündmus areneb ja tähenduse omandab;
2. künnis (*threshold*);
3. ühetimõistetavus (*unambiguity*);

4. tähendusrikkus publiku jaoks (*meaningfulness*), mille alakategooriateks on: 4.1 kultuuriline lähedus (*cultural proximity*) ja 4.2 olulisus (*relevance*);
5. konsonants (*consonance*) 5.1 ettearvatavus (*predictability*); ja 5.2 nõudlus (*demand*);
6. ootamatus (*unexpectedness*) 6.1 ettearvamatus (*unpredictability*) ja 6.2 vähesus (*scarcity*);
7. järjepidevus (*continuity*);
8. (väljaande ja saate) kompositsioon (*composition*);
9. viited elitaarsetele rahvustele (*reference to elite nations*);
10. viited elitaarsetele inimestele (*reference to elite people*);
11. viited isikutele (*reference to persons*);
12. viited millelegi negatiivsele (*reference to something negative*).

Uurijad rõhutavad, et esimesed kaheksa uudisväärtust on üsna lihtsasti põhjendatavad ning seetõttu on need universaalsed ega erine väga suurel määral maailma erinevates paikades (ibid).

Kuid nii nagu Galtung ja Ruge (1965) ka ise nendivad, ei ole nende uuring täiuslik. Ühe ilmselge miinusena toob Londoni Linnaülikooli emeriitprofessor Jeremy Tunstall (1971: 21) välja asjaolu, et Galtung ja Ruge vaatasid ainult kolme eraldiseisva kriisiga seotud uudiseid, pööramata tähelepanu vähem olulistele igapäevauudistele ning jättes üldse analüüsimata uudiste visuaalsed elemendid. Samuti heidab Tunstall ette liiga väikest valimit ning loo kohalikule publikule sobivaks toimetamise analüüsimata jätmist (ibid).

Toetudes Karin Kase (2011) magistritööle, kes võrdles oma töös Galtung ja Ruge'i uuringut Schulzi 1976. aasta, Staabi 1990. aasta, Eildersi 1997. aasta ja Ruhrmani *et al.* 2003 aasta uuringutega (vt Tabel 1), on näha, et peaaegu kõik Galtungi ja Ruge'i poolt välja toodud uudisväärtused kehtivad ka 21. sajandil. Ainsaks märgatavaks muutuseks on aastatega uute uudisväärtuste lisandumine ning nende kinnistumine järgnevate uuringute andmete põhjal. Nendeks uudisväärtusteks on: faktilisus, edukus/kasu ja emotsioonid. 2003. aasta uuringus on ära mainitud ka visuaalsuse aspekt, mille puudumist heitis Galtungile ja Rugele ette ka Tunstall (1971: 21).

Galtung & Ruge (1965)	Schulz (1976)	Staab (1990)	Eilders (1997)	Ruhrmann et al (2003)
Elitaarsed rahvused	Rahvuskesksus (rahvuslik eliit) Uus: Regionaaltsentrilisus	Eliitrahvus Eliitregioon	- Elitaarne asukoht	Eliitrahvus Elitaarne asukoht
Olulusis: Kultuuriline lähedus Etnotsentrism	Geograafiline lähedus Poliitiline lähedus Kultuuriline lähedus Etnotsentrism	Geograafiline lähedus Poliitiline lähedus Kultuuriline lähedus Uus: majanduslik lähedus	-	Saksamaa kaasatus Geograafiline lähedus Poliitiline lähedus Kultuuriline lähedus Majanduslik lähedus
Sagedus/jätkuvus	Sagedus/jätkuvus	Jätkuvus Teemale viitamine	Jätkuvus	Jätkuvus
Mõju	Isiklik mõju Prominentsus	Institutsionaalne mõju Isiklik mõju Prominentsus	Mõju Prominentsus	Mõju Prominentsus
Personifitseeritus	Personifitseeritus	Personifitseeritus	Personifitseeritus	Personifitseeritus
		Uus: Faktilisus (SCHULZ (1976): kombineeritud kategooria)	Faktilisus	Faktilisus
Olulusis: Relevantsus	Relevantsus	Ulatas	Ulatas	Ulatas
Üllatus: 1. ootamatus 2. ebatavalisus	Ootamatus	Ootamatus	Ootamatus	Ootamatus
	Uus: Edukus	Tegelik kasu/edukus Potentsiaalne kasu/edukus	Edukus	Kasu/edukus
Negatiivsus Olulusis	Kahju (tagajärg)	Tegelik kahju/ebaõnnestumine Potentsiaalne kahju/ebaõnnestumine	Kahju	Kahju/ebaõnnestumine
Negatiivsus Olulusis	Konflikt Korrarikumine	Vastuolulusis Agressioon Demonstratsioon	Vastuolulusis	Vastuolulusis Demonstratsioon
			Emotsioonid Uus: seksuaalsus/erootika	Emotsioonide illustreerimine Seksuaalsus/erootika
				Uus: Visuaalsus
<i>Mittejätkatavad uudisfaktorid</i>				
Mitmetimõistetavus	Struktuur			
Lävi				
Konsonants				
Kompositsioon/variatsioon				

Gatlung ja Ruge'i (1965) töö põhjal oma uuringu läbi viinud Harcup ja O'Neill (2001) leidsid kolme Ühendkuningriigi ajalehte uurides, et enim kasutatud uudisväärtusteks olid selgus ja viited elitaarsetele inimestele ning kõige vähem kasutati kompositsiooni ja konsonantsi. Samuti leidsid nad uusi uudisväärtusi, millest osad kattuvad ka Kase (2001) poolt analüüsitud uurijate leidudega: meelelahutus (hea pilt, seks, loomad, huumor, telestaarid), vihje millelegi positiivsele, vihje elitaarsetele organisatsioonidele, agendad/reklaamid/kampaaniad (Harcup, O'Neill, 2001).

Oma töö lõpus pakuvad Harcup ja O'Neill (2001) omakorda välja kümme uudisväärtust:

1. võimueliit (*the power elite*);
2. kuulsus (*celebrity*);
3. meelelahutus (*entertainment*);
4. üllatus (*surprise*);
5. negatiivsed uudised (*bad news*);
6. positiivsed uudised (*good news*);
7. mõju (*magnitude*);
8. olulisus (*relevance*);
9. järellood (*follow-ups*);
10. ajalehe agenda (*newspaper agenda*).

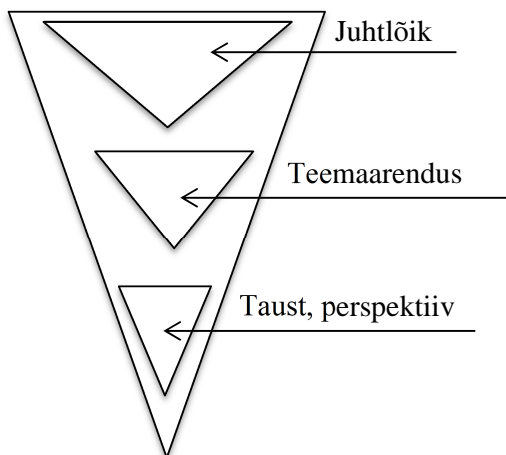
Tulles 15 aastat hiljem tagasi oma varasema uuringu juurde, keskenduvad Harcup ja O'Neill seekord eelkõige sotsiaalmeedia tähtsusele uudiste edastamisel. Visuaalse aspekti kasuks räägib autorite hinnangul see, et pilt aitab esile tuua loos olevaid uudisväärtuseid ning on eriti olulisel kohal sotsiaalmeedias jagatud uudiste puhul. Samuti korrigeerivad nad oma varasemaid uudisväärtuseid. Nimekirjast on eemaldatud võimueliit (*the power elite*) ning juurde on lisatud eksklusiivsus (*exclusivity*), audiovisuaalid (*audio-visuals*), iagatavus (shereability) ja draama (*drama*). (Harcup, O'Neill, 2016)

Eestikeelses „Uudise käsiraamatus“ esitab Tiit Hennoste (2001: 30) seitse uudisväärtuse kriteeriumit: mõju; ebatavalisus (ootamatus); prominentsus; konflikt; lähedus (nii füüsiline kui ka emotsionaalne) ; värskus; aktuaalsus (päevakajalisus).

Briti ajakirjanik Alastair Hetherington (1985: 9) on välja pakkunud aga ainult ühe uudisväärtuse kriteeriumi, mida ta ise kasutas: kas see pakub mulle huvi (*does it interest me?*)?

1.3.3 Uudise struktuur

Euroopa ja Ameerika ajakirjanduses on uudise kirjutamisel enim kasutusel 19. sajandi lõpus välja arenenud **pööratud püramiidi** struktuur (Joonis 1), mille nimi tuleb sellest, et esimesena antakse edasi kõige olulisem info (Hennoste, 2001: 65). Selliselt struktureeritud uudistel on kolm osa: juhtlõik (mille eesmärk on resümeerida uudis ning äratada lugejas huvi), teemaarendus (kus räägitakse lahti uudise keskne sündmus) ja lisamaterjal (kus antakse uudise keskse sündmuse kohta nii taustainfot, võimalikke järgnevaid reaktsioone ja kommentaare ning paigutatakse uudis laiemasse raami) (ibid, 67, 83, 84, 91). Richard Keeble (1998: 130) väidab, et mõttekam on kasutada struktuuri, kus pööratud püramiidi sees on omakorda väiksemad pööratud püramiidid, mis esindavad alapeatükke. Kirjutades alapeatükke, tuleb lähtuda õpetusest, et igas lõigus räägitakse ainult ühest teemast ning uut alateemat ei tohi alustada keset lõiku suvaliselt kohalt (Hennoste, 2001: 89).

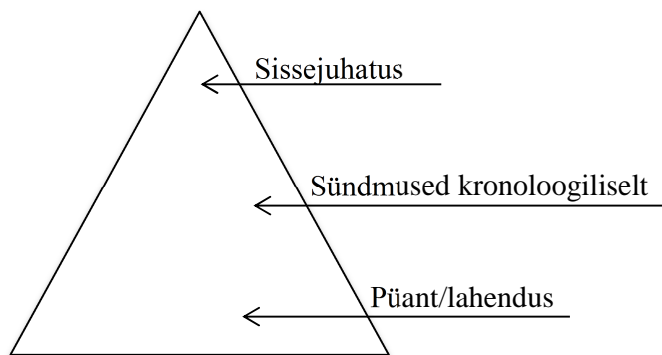
Joonis 1: Tagurpidi pööratud püramiidi uudise kontseptsioon (Keeble 1998:124; Hennoste, 2001: 83)

Lisaks pööratud püramiidile toob Hennoste (2001: 97–99) välja veel viis vähemkasutatud uudiste struktuurimudelit: mitme võrdse põhiteemaga uudised, kronoloogiliselt ehitatud uudised, liivakella struktuuriga uudised, püramiidstruktuuriga uudised, pööratud topeltpüramiidi struktuuriga uudised.

Mitme võrdse põhiteemaga uudiste erinevus pööratud püramiidi struktuuriga uudistest seisneb selles, et juhtlõigus ja teemaarenduses on ühe keskse idee asemel mitu võrdse tähtsusega põhiteemat. Muus osas on ikkagi tegu pööratud püramiidi struktuuriga (Hennoste 2001: 97).

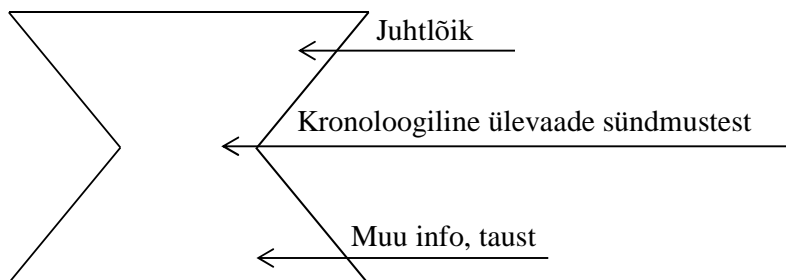
Kronoloogilise struktuuriga uudistes antakse peale juhtlõiku ülevaade omavahel seotud või üksteisele järgnevatest sündmustest nende toimumise järjekorras (Hennoste, 2001: 98).

Püramiidstruktuuriga uudised on kirjutatud vastupidiselt pööratud püramiidi struktuuriga uudistest: huvilugu, sündmused põhjus-tagajärg järjekorras, kõige olulisem fakt/puänt. Püramiidi struktuuriga lood aitavad üleval hoida pinget ning sunnivad tuuma kättesaamiseks kogu loo läbi lugema (Hennoste, 2001: 98, 99; Rich, 2000: 207).

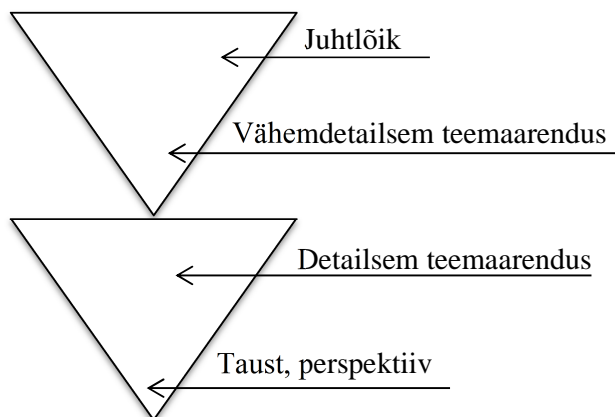
Joonis 2: Püramiidi struktuur (Hennoste, 2001: 98, 99)

Liivakella struktuuriga uudised on segu kahest eelnevast uudiste struktuuritüübist. Juhtlõigus antakse ülevaade loo tuumast, kuid edasi on sündmused kirja pandud kronoloogilises järjekorras, millele järgneb uudise lõpus tausta ja perspektiivi osa. (Hennoste, 2001: 98) Liivakella meetodit kasutatakse enim politsei- või katastroofi uudistes, kus antakse sündmusest kronoloogiline ülevaade (Rich, 2000: 205).

Joonis 3: Liivakella struktuur (Hennoste, 2001: 98; Rich, 2000: 205)

Pööratud topeltpüramiid on üsna sarnane pööratud püramiidi struktuurile, erinedes vaid selle poolest, et olulistest sündmustest räägitakse kaks korda. Alguses antakse põhiteemast kiirem ülevaade, mille järel korratakse sama materjal uuesti üle pikemalt ja rohkemate detailidega. Teema teine lahtirääkimine on mõeldud erialahuvidega lugejatele. Pööratud topeltpüramiidi mudelit kasutatakse keerukamate teemade edasi andmisel (näiteks majandusaruanded ja uued seadused), kus tavalugejat ei pruugi spetsiifilised nüansid ja detailid huvitada. (Hennoste, 2001: 99)

Joonis 4: Pöörtud topeltpüramiidi struktuur (Hennoste, 2001: 99)

1.3.4 Neutraalsus

Usaldusväärse ajakirjanduse alustaladeks on sõltumatus ja neutraalsus. See kehtib nii Eestis kui ka mujal maailmas. Eesti ajakirjanduseetika koodeks (1998) sõnastab selgelt, et ajakirjanik

ei tohi vastu võtta kingitusi, mis võivad tekitada huvide konflikti ja vähendada tema usaldusväärtust.

Kovach ja Rosenstiel (2001) väidavad, et kuigi ajakirjanik ei saa olla neutraalne (kuna nii väljendite, allikate kui ka piltide valikul peab ajakirjanik tegema otsuseid millestki lähtudes), peavad ajakirjaniku kasutatavad meetodid olema objektiivsed, kasutama üksteisest sõltumatuid allikaid, olema allikate usaldusväärsuses kindlad ja andma mõlemale osapoolle sõna. Nad lisavad, et ajakirjanduslik iseseisvus (mida nad peavad ajakirjaniku usaldusväärsuse nurgakiviks) ei ole sama mis neutraalsus. Iseseisvus tähendab Kovachi ja Rosenstieli kohaselt seda, et ajakirjanik ei lase end mõjutada ei allikatest, jõupositsioonidel olevatest inimestest ega enese huvidest, on avatud meelega ning suudab näha kaugemale enda klassist, rassist, soost, usulistest vaadetest ja egost. (Kovach ja Rosenstiel, 2001)

Ajakirjaniku usaldusväärsus lugeja jaoks ei sõltu mitte pühendumusest kindlale grupile või maailmavaatele, vaid nende uudiste edastamise täpsusest, osapoolte võrdsest kujutamisest ning võimest inimesi informeerida. Samuti peavad ajakirjanikud olema oma meetodite ja allikate kasutamise osas võimalikult läbipaistvad, et auditoorium saab ise hinnata nii ajakirjanikku kui ka tema poolt edastatavat informatsiooni. (Kovach ja Rosenstiel, 2001)

Ajakirjaniku neutraalsuse üheks oluliseks aspektiks on tema keelekasutus. Uudise kirjutamisel ei tohi kasutada võtteid lugejate mõjutamiseks, näiteks tunnetele mängimine, mis läheb vastuollu uudise objektiivsuse nõudega (Hennoste, 2001: 138). Kõige tavalisemaks keelelise manipuleerimise võtteks peab Hennoste (2001: 139) sildistamist (s.o kui tuuakse ilma otsese vajaduseta inimese identifitseerimiseks sisse tema rass, maailmavaade, usuline kuuluvus või varasemad teod). Teisena toob ta välja tugevaid tundeid äratavate sõnade kasutamise (mis enamasti on väheoluliste detailide suureks puhumine) (ibid). Viimasena mainib Hennoste (2001: 140) ära tsitaadi saatelausega hinnangute andmise.

Hennoste (2001: 140) lisab ka viis soovitusi manipuleerimise vältimiseks: 1. ära anna sõnade abil varjatud hinnanguid; 2. ära kasuta eufemisme; 3. väldi superlatiive; 4. esita sündmuste põhjustajad selgelt (väldi umbisikulist tegumoodi); 5. ära kasuta refereerides kaudset kõneviisi.

1.4 Uurimisküsimused

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on saada teada, milliste vormiliste ning sisuliste elementide poolest sarnanevad võltsuudised reaalsele uudistele. Lisaks sellele soovib autor võrrelda reaalse uudislehekülgedega ka lehekülgi, mis võltsuudiseid avaldavad. Sellest lähtuvalt on autor püüanud kolm uurimisküsimust, mis aitavad nendele küsimustele vastuseid leida.

1. Mil määral sarnanevad võltsuudised sisult tegelikele ajakirjanduslikele uudistele?
2. Milliste vormivõtete poolest sarnanevad ja/või erinevad võltsuudised tegelikest ajakirjanduslikest uudistest?
3. Kas ja mille poolest püüavad võltsuudiste leheküljed sarnaneda reaalsele ajakirjandusväljaannetele?

2 Valim ja meetod

Käesolevas peatükis selgitab autor, mille alusel valiti analüüsitavad tekstid bakalaureuse töö raames läbi viidud uuringusse. Samuti tutvustatakse selles peatükis nii andmekogumis- kui ka andmeanalüüsimeetodit.

2.1 Valim

Valimi koostamisel on kasutatud kolme internetilehekülge: <http://www.factcheck.org>, <http://www.politifact.com> ja <https://www.snopes.com>. Kõik kolm veebilehekülge on loodud eesmärgiga analüüsida faktidele tuginedes uudiseid ning anda sellest lähtuvalt oma hinnang, kas uudis on tõene, osaliselt tõene või väär. Lehekülgi kasutatakse bakalaureusetöös nende erapooletuse tõttu, mida näitab nende tööprotsessi ja rahastuse läbipaistvus. (Our Mission, i.a; Adair ja Holan, 2013; About Us, i.a).

FactCheck (Our Mission, i.a) on Pennsylvania Ülikooli loodud mittetulunduslik veebileht, mis keskendub eelkõige võltsuudistele USA poliitikamaastikul. **Politifact** on ajalehe „Tampa Bay Times“ loodud samuti mittetulunduslik veebileht, mis keskendub USAs ametisse valitud riigiteenistujate väljaütlemiste õigsuse kontrollimisele (Adair ja Holan, 2013). **Snopes** (About Us, i.a) on 1994. aastal loodud veebileht, mis algselt uuris linnalegendide õigsust, kuid on nüüdseks keskendunud enamasi USA-d puudutavate uudiste sisulise õigsuse kontrollile.

Kokku kuuluvad valimisse 38 võltsuudist, mis avaldati veebilehekülgedel ja analüüsiti eelpool mainitud lehekülgede poolt ajavahemikus august kuni detsember 2017.

Esimeseks ja kõige olulisemaks uudise valimisse võtmise aluseks oli eelmainitud lehtedel uudise õigsuse faktidele toetuv ümberlükkamine. Politifacti abil leitud 23 uudisest said 22 kõige karmima hinnangu (mida nad tähistavad märkega *pants on fire*, mis viitab tahtlikule valetamisele) ning ühe uudise hinnanguks oli väär (*false*). Kokku ilmus sellel ajavahemikul Politifacti leheküljel 124 artiklit, mis andsid väidetele ja väljaütlemistele kõige karmima hinnangu. Nendest artiklitest 42 keskendusid blogides avaldatud väljaütlemistele, mistõttu ei sobinud need vaeleväited käesolevasse valimisse. 26 artiklit põhinesid kas inimeste või organisatsioonide sõnavõttudele, mida samuti ei kajastanud võltsuudiste lehed. Kõik 13 uudist,

mis sattusid töösse FactChecki lehe kaudu, said leheküljelt õigsuse kohta kõige negatiivsema hinnangu väär (*false*). Valimi moodustamise vahemikus ilmus FactChecki lehel 51 võltsuudiseid ümber lükkavat artiklit, millest hinnangu *false* said 45. Sama hinnangu, mis on samuti antud leheküljel kõrgeim, said 21 Snopesi kaudu valitud uudist. Kahte neist hindas lehekülj poolenisti valedeks (*mixture*) (ühte neist hindas Politifact hinnanguga *pants on fire* ning teist FactCheck hinnanguga *false*). Valitud 23 uudisest 13 kuulusid kategooriasse võltsuudised ning 6 kategooriasse poliitika. Snopesi leheküljel ilmus selle aja jooksul eelmainitud kategooriates vastavalt 127 ja 49 hinnangu *false* saanud lugu.

38 uudisest 18 õigsust kontrolliti ühe eelpool mainitud lehekülje poolt. Pooled valimisse sattunud uudistest, ehk 19, kontrolliti kahe lehekülje poolt ning üks uudis ilmus kõigil kolmel käesoleva töö jaoks kasutatud leheküljel.

Valimi koostamisel otsustas autor ühelt võltsuudiste leheküljelt valimisse mitte üle kolme uudise kaasata. Just need kriteeriumid ongi põhjuseks, miks autor otsustas esialgse kolme kuu asemel analüüsida viie kuu jooksul ilmunud uudiseid. Vastasel korral oleks valim olnud veelgi väiksem.

Samuti mängisid valimi kujunemise juures olulist rolli veebileheküljed, kus võltsuudised ilmusid. Mitmed avaldamiskohad, kust autor eelmainitud kolme lehekülje kasutades võltsuudised leidis, kirjeldavad end kui satiiriväljaanded. Eelpool mainitud arvudes ei ole välja toodud uudiste hulka, mis originaalselt avaldati just nn satiirilehtedes, kuna antud info ei ole käesoleva töö raames relevantne. Analüüsides selliseid lehekülgi, jääb silma, et paljud nendest kasutavad enda „õigustamiseks“ sõna satiir, levitades sealjuures enamasti paremäärmuslikke võltsuudiseid. Õigsuse huvides ei ole uudiseid, mis ennast satiirilehtedena identifitseerivatel lehekülgedel avaldati, valimisse lisatud. Erand on tehtud aga uudiste osas, mis vaatamata originaalselt nn satiirilehtedel avaldamisele, on ilmunud veel mõnel teisel uudisväljaannet jälgendaval lehel.

2.2 Andmekogumismeetod

Käesolevas töös rakendatakse võltsuudiste kohta andmete kogumiseks standardiseeritud kontentanalüüsi. Kontentanalüüsi kasutatakse enim sotsiaalteaduste ja massikommunikatsiooni uurimiseks (Prasad, 2008). Kontentanalüüs on uurimistehnika andmete põhjal konteksti kohta

täpsete ja põhjendatud järelduste tegemiseks (Krippendorff, 1980: 18). Enamasti on kontentanalüüsi läbiviija jaoks oluline teha analüüsi põhjal järeldusi tekstiväliste nähtuste kohta, mitte kirjeldada tekste tunnuste kaudu (Timak, 1971: 90).

Standardiseeritud kontentanalüüsi loojaks ja üheks tuntumaks kasutajaks peetav Bernard Berelson defineerib seda meetodit kui „uurimistehnikat kommunikatsiooni eksplitsiitse sisu objektiivseks, süstemaatiliseks ja kvantitatiivseks kirjeldamiseks“ (Berelson, 1954: 489, Kalmus, 2015). Lahtiseletatuna tähendab see, et analüüsitakse ainult teksti sõnaselgelt väljendatud sisu ning uuringu läbiviimiseks sõnastatakse kindlad reeglid, mida järgides teised sama materjali uurijad peavad jõudma samasuguste tulemusteni (Kalmus, 2015; Krippendorff, 1980: 18).

Rääkides valimist, peab analüüsiv sisu olema valitud selgelt sõnastatud reeglite alusel, kus igal tekstil peavad olema võrdsed võimalused valimisse sattuda. Analüüsi tulemiks on teksti omaduste esinemissagedused. Standardiseeritud kontentanalüüsi eelisteks on erinevate samal meetodil analüüsitud tekstikogumite täpsel alustel võrdlemine. Samuti on kergesti kontrollitavad analüüsi tulemused ning uurijate kodeerimise usaldusväärsus. (Kalmus, 2015) Teiste uurijate poolt samade parameetritega uuringu läbiviimine ehk jäljendamine on kõige olulisem usaldusväärsuse vorm (Krippendorff, 1980: 18).

Mahukamate uuringute puhul võimaldavad kindlad juhised analüüsimisel tööjaotust uurijate vahel, kuna tulemused peavad olema samad sõltumata uurijast (Kalmus, 2015). See omakorda võimaldab mahukamate uuringute puhul analüüsida suurt hulka tekste ning nende põhjal teha järeldusi üldkogumi kohta (ibid).

Standardiseeritud kontentanalüüsi kitsaskohtadena tuuakse välja jäikade analüüsikategooriate ja skaalade kasutamise tõttu uurija algupärasest tekstist kaugenemist. Ühe võimaliku murekohana nähakse ka liigset uurija poolset rõhu asetamist standardiseerimisele, mis vähendab analüüsi tulemuste täpsust. Samuti ei võimalda standardiseeritud kontentanalüüs anda edasi varjatud tähendusi ning ei aita keerukamate või kujundlikemate tekstide puhul välja tuua tekstide sügavamaid ja ideoloogilisi tähendusi. (Kalmus, 2015)

Suuremate valimite juures võivad kodeerijad teha otsuseid kiirustades ning esmamuljele tuginedes ja tähelepanuta võivad jääda ka harva esinevad kuid unikaalsed ja potentsiaalsed olulised tekstinähtused (Kalmus, 2015). Samuti võivad analüüsitulemused osutada

triviaalseteks, kui analüüsitavaid tekste ei paigutata ühiskondlikku ja kultuurilisse konteksti (ibid).

2.3 Andmeanalüüsimetod

Valimisse sattunud võltsuudiseid analüüsib autor kodeerimistabeli abil seitsmes erinevas kategoorias. Koos alamkategooriatega kodeeritakse võltsuudiseid lähtudes 31 erinevast aspektist (vt Lisa 1). Kodeerimistabel valmis koostöö juhendajaga, kes andis autorile nõu kriteeriumite valikul. Kodeerimisega tegeles töö autor iseseisvalt.

Esimene analüüsikategooria on uudiste **struktuurielemendid**. Kuna analüüsi eesmärgiks on võrrelda võltsuudiseid reaalsete uudistega, tuleb vaadata võltsuudiste puhul lugude ülesehitust, autorit, juhtlõiku, lisa- ja vahepealkirju.

Teiseks analüüsikategooriaks on lugudes olevad **uudisväärtused**. Lähtudes töö esimese osa erinevatest kirjeldatud uudisväärtustest otsustas autor neid kõiki ühendades valimi analüüsimiseks kasutada 12 uudisväärtust.

Kõigepealt on valitud välja analüüsitava uudisväärtusena võimueliit/kuulsused. Need kaks uudisväärtust ühendas autor, kuna võimueliiti kuuluvaid inimesi võib pidada ka kuulsusteks. Ühendamise kasuks rääkis ka asjaolu, et üks lehekülg, millelt võltsuudiseid valiti (Politifact), keskendub ainult USAs ametisse valitud riigiametnike ütluste kontrollimisele (Adair ja Holan, 2013).

Kuigi Kase (2011) magistritöös on erinevaid uudisväärtuste käsitusi võrdlevas tabelis (vt Tabel 1) negatiivsus samal real konfliktisuse/vastuolulisusega, on täpsema informatsiooni saamiseks selles töös need uudisväärtused kodeerimisel siiski eraldi välja toodud.

Sarnasteks kuid autori arvates siiski eraldi vaadeldavateks uudisväärtusteks on ootamatus ning ebatavalisus. Nende uudisväärtuste juures on huvitav näha kus jookseb võltsuudistes usutavuse ja mitteusutavuse piir kuna Levitini (2016, Cooke, 2017 kaudu) kohaselt levivad võltsuudised siis, kui nende juured on reaalsuses. Sellele vaatamata oli 2016. aasta üks populaarsemaid võltsuudiseid (mis sai Facebookis 961 000 jagamist, kommentaari ja meeldimist) pealkirjaga „*Pope Francis Shocks World, Endorses Donald Trump for President, Releases Statement*“ (Silverman, 2016b).

Järgmiseks uudisväärtuseks on aktuaalsus. Siinkohal on küsimus selles, kas võltsuudistes käsitletav teema oli uudise ilmunise ajal aktuaalne või rääkis uudis hoopis mingist vanemast sündmusest, rõhudes teistele uudisväärtustele. Üsna sarnaseks, kuid siiski töös järgnevalt eraldi analüüsitavaks uudisväärtuseks on päevakajalisus. Kuigi Tiit Hennoste (2001: 30) on neid uudisväärtuseid pidanud samaks, teeb autor kodeerimisel nendel vahet, kuna päevakajaline (kindlal ajaperioodil aktuaalne) teema ei pruugi olla samaaegselt ühiskonnas laiemalt aktuaalne.

Eelviimane uudisväärtus on eksklusiivsus. Selle juures jälgib autor, kas käsitletavat sündmust esitatakse lugejale kui midagi ainulaadset, mida saab teada ainult uudist edastavalt lehelt. Viimasteks valitud uudisväärtuseks on lähedus, mille all vaadatakse eraldi geograafilist, poliitilist, kultuurilist ja emotsionaalset lähedust sihtauditooriumile.

Kuna töös kasutatav analüüsimeetod on standardiseeritud kontentanalüüs ning lähtudes Krippendorffi (1980: 18) definitsioonist, mis ütleb, et kõik uurijad peavad uuringu reegleid järgides jõudma samasuguste tulemusteni, on loobunud mõnest uudisväärtusest, mille puhul ei pruugi kõik uurijad neid üheselt mõista. Võimalikeks erinevaid tulemusi andvateks uudisväärtusteks saab autori hinnangul pidada näiteks jagatavust, meelelahutust, mõju ning olulisust.

Samuti on analüüsitavate uudisväärtuste hulgast välja jäetud elitaarsed rahvused (kuna enamus võltsuudiste valimiseks kasutatud lehed keskenduvad ainult USAd puudutavatele uudistele), faktilisus (kuna juba ette on teada, et mitte ükski valimisse sattunud uudistest ei vasta tõele) ja audiovisuaalsus (kuna seda uuritakse illustratiivse materjali all). Valimi eripära tõttu (mitme kuu vältel eri kanalites ilmunud uudised), jäid lisamata nõudlus, järjepidevus, vähesus, kompositsioon, konsonants sagedus ja künnis.

Kolmanda analüüsikategooriana vaadatakse **informatsiooni** ning hinnatakse millist tüüpi ebatõese infoga on Wardle (2017) skaala järgi tegemist. Samuti tuvastatakse, kas faktid on esitatud koos allikaviitega.

Samuti analüüsitakse, millised **allikad** loos esinevaid. Kõigepealt tuleb võltsuudiste puhul selgeks teha, kas lugu põhineb allikatel. Seejärel kategoriseerib autor uudistes esinevate allikate arvu ja kontrollib, kui võimalik, kas eelpool mainitud kolmelt võltsuudiste tuvastamiseks kasutatud lehelt või mõnelt muult usaldusväärsest allikalt, kas loos esinevad

allikad ja nende poolt esitatud tsitaadid on tõesed. Samuti on tuuakse välja loos esinevate allikate tüübid (inimallikad, dokumendiallikad ja anonüümsed allikad).

Järgmiseks analüüsikategooriaks on **ilmumiskoht**, mille puhul autor vaatab, kas väljaanne, kus võltsuudised ilmuvad, üritab oma välimuse ja nime poolest sarnaneda reaalsele väljaandele näiteks Facebookis 2016. aastal 2,17 miljonit jagamist, kommentaari ja meeldimist saanud uudis pealkirjaga „*Obama Signs Executive Order Banning the Pledge of Allegiance in Schools Nationwide*“ ilmus leheküljel www.abcnews.com.co, mis sarnanes nii välimuselt kui ka nime poolest reaalsele uudisleheküljele aadressil www.abcnews.go.com (Silverman, 2016b). Viimasena kuulub selles kategoorias tuvastamisele, kas originaalne võltsuudis (kust uudiste õigsust kontrollivad lehed uudise leidsid) on veel kättesaadav (näiteks eelpool mainitud võltsuudis president Obamast ei ole algses postitamiskohas enam leitav).

Samuti hinnatakse uudiste **keelelist ja sisulist neutraalsust**, mis on ajakirjaniku ja loo sõltumatuse üks selgemaid indikaatoreid. Selle suurema kategooria all vaadatakse lähemalt, kas tekstis esineb hinnangulisi sõnu, kas autori seisukoht on tekstist nähtav ning kas fakt ja arvamus on selgelt eristatud. Samuti analüüsitakse esitatud faktide (nagu ka allikate) puhul nende tõe vastavust ning konflikti sisaldavate uudiste puhul seda, kas esitatakse mõlema osapoole seisukohad.

Viimane analüüsitav kategooria on lugude juures olev **illustratiivne materjal**. Selles kategoorias vaadatakse kas lugude juures esineb illustratiivset materjali (pildid, videod). Samuti tuuakse eraldi välja, kas loo juures olevad pildid lähevad kokku loo sisuga (kas pilt illustreerib lugu või on tegemist loo sisu mitte otseselt puudutava fotoga) ning millised on illustratiivsete materjalide juures olevad selgitused (pealkirjad).

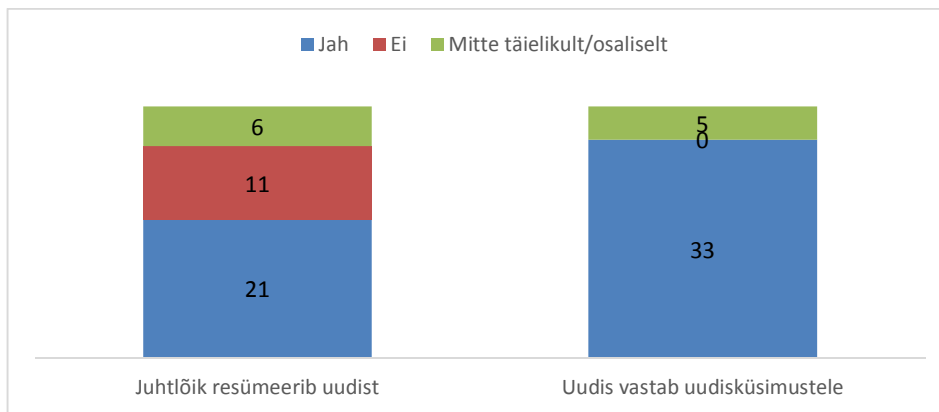
3 Tulemused

Tulemuste peatükis esitletakse käesoleva bakalaureusetöö raames läbi viidud uuringu tulemusi. Tulemused on jagatud kuute alamkategoriasse. Kõigepealt tutvustatakse võltsuudiste struktuuri ning lehekülgi, kus uudised ilmusid. Seejärel esitatakse tulemused võltsuudiste sisuliste aspektide kohta.

3.1 Struktuur

Analüüsitud 38 tekstist selgus, et võltsuudised üritasid reaalsele uudistele ülesehituselt enim sarnaneda kolme omaduse poolest.

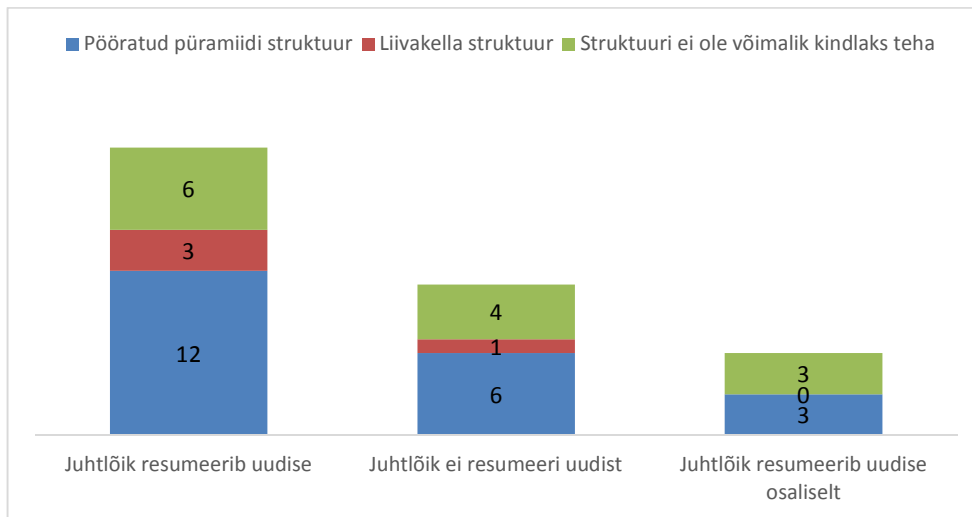
Esimene oli tavaajakirjanduseski levinud pööratud püramiidi struktuuri kasutamine, mida esines enam kui pooltel analüüsitud uudistest, samas kui struktuuri ei olnud ligikaudu kolmandikel uudiste puhul võimalik kindlaks määrata. Samuti sarnanesid võltsuudised reaalsele uudisküsimustele (kes, mis, kuna, kus ja miks) vastamise poolest, mida esines täielikult üle 86% uudistes.

Joonis 5: Võltsuudiste sarnanemine reaalsele uudistele juhtlõigu ning uudisküsimustele vastamise poolest

Lisaks kahele eelnevale oli kokkulangevusi reaalse lugudega näha ka võltsuudiste juhtlõikude osas. Üle poolte lugude puhul täitis juhtlõik sama rolli, mida tavalistes uudistes. Samas 29% lugudest juhtlõik kui loo esimesed laused oma traditsioonilist rolli ei täitnud. Samuti selgus, et 57% juhtudest, mil juhtlõik resümeeris uudise, oli see uudistekst kirjutatud

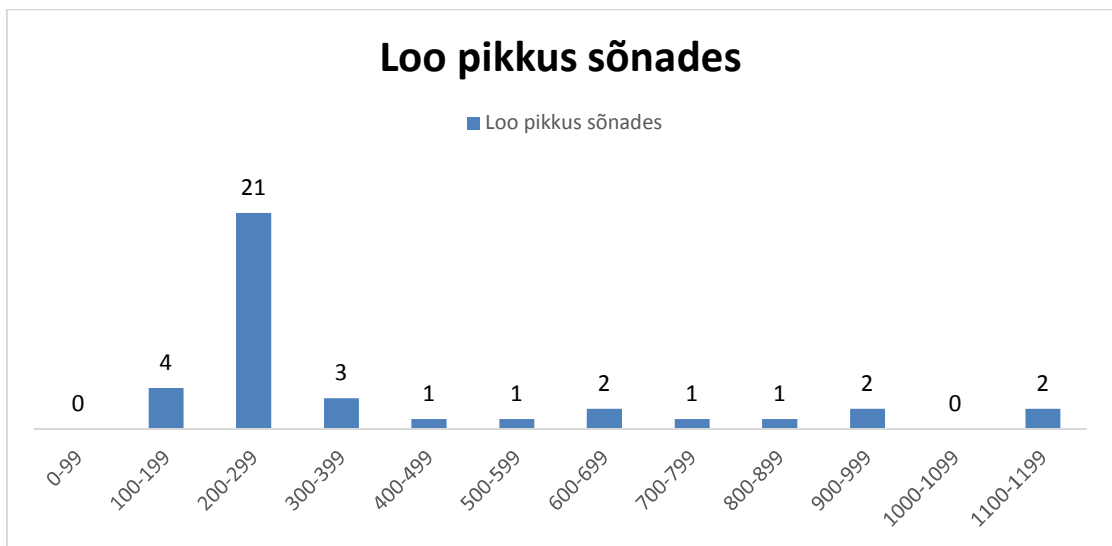
pööratud püramiidi struktuuriga. See on mõistetav, kuna uudist resümeeriv juhtlõik on pööratud püramiidiga uudistes üheks struktuuri elemendiks. Käesoleva töö kontekstis näitab see, et võltsuudised üritasid kopeerida reaalsete uudiste struktuure, millega lugejad juba tuttavad on.

Joonis 6: Resümeeriva juhtlõiguga võltsuudiste jagunemine struktuuride järgi

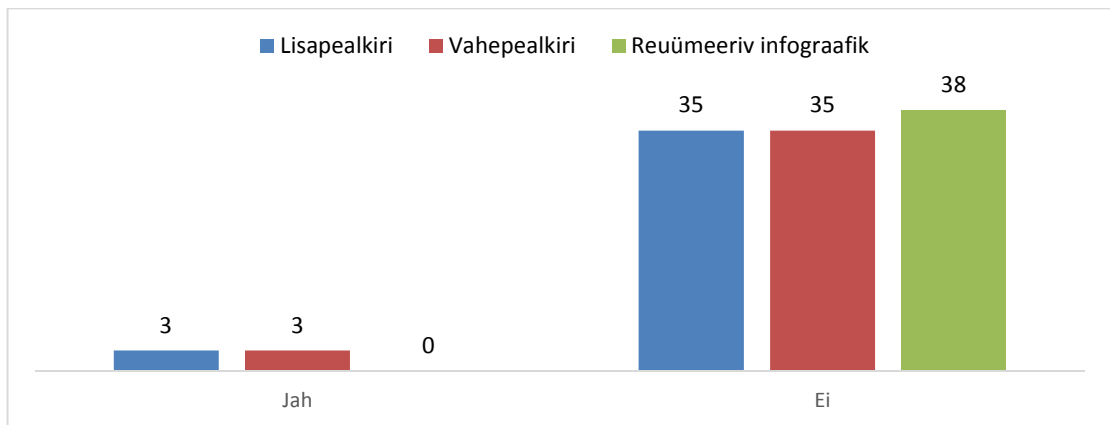
Erinevus reaalsetest uudistest paistis silma aga lugude autorite puhul. Autori nime olemasolu teksti juures lisab tekstile usaldusväarsust, kuna võimaldab ühtlasi kontrollida, kas sellise nimega inimene üldse eksisteerib ja tegutseb ajakirjanikuna. Nimeliselt oli autor välja toodud kolmandiku lugude juures. Kui 24% lugudest oli autoriks märgitud kas väljaanne või administraator, siis 42% lugudest autorit märgitud ei olnud. Autorite nimede puudumine enamiku lugude juurest osutab sellele, et ei soovitagi, et lugeja saaks kontrollida autori tausta; viitamine väljaandele või administraatorile aga on märk soovist näidata, et autor on lool siiski olemas ning selle kaudu tõsta uudise usaldusväarsust.

Samuti selgus uuringust, et analüüsitud võltsuudised olid üsna lühikesed. Kui Pew Research Center'i uuringus (Mitchell, Stocking ja Matsa, 2016) oli näha, et 19% nende poolt uuritud uudistest olid lühemad kui 250 sõna, siis bakalaureusetöö autori poolt analüüsitud uudistest moodustasid lühemad kui 250 sõna 44,7 % kõikidest valimi uudistest. Associated Pressi (Farhi, 2014)) töötajatele soovitatud vahemikku (300–500 sõna) mahtus neli uudist, ehk 10,5% kõikidest analüüsitud uudistest. Kõige enam ehk 55,3% uudistest sisaldasid vahemikus 200–299 sõna.

Joonis 7: Resümeeriva juhtlõiguga võltsuudiste jagunemine struktuuride järgi

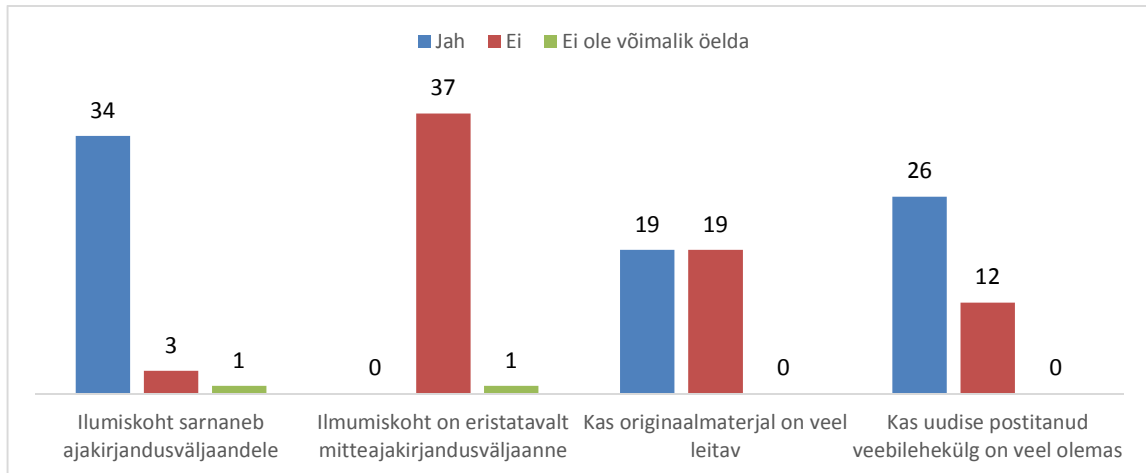
Kuna ligikaudu kaks-kolmandikku lugudest olid lühemad kui 300 sõna ei olnud üllatus, et lisa- ja vahepealkirju leidis lugudes vähe (mõlemaid 6%) ning enamasti pikemate lugude puhul. Lugude, kuhu oli lisatud lisapealkiri, pikkuseks oli 361, 723 ning 1195 sõna ning vahepealkirju sisaldavate lugude puhul 697, 955 ja 1197 sõna. Need tulemused osutavad sellele, et võrreldes traditsiooniliste uudistega, on võltsuudised lühikesed ning neis ei kasutata just teksti lühiduse tõttu vahepealkirju või kui neid esineb, siis just pikemate lugude puhul teksti eraldamiseks ning lugemise kergendamiseks.

Joonis 8: Lisapealkirjade, vahepealkirjade ning infograafikute esinemine võltsuudistes

3.2 Ilmumiskoht

Samuti selgus analüüsist, et võltsuudiseid avaldavad lehed üritavad sarnaneda reaalse meediaväljaannete veebilehtedele. Autor kategoriseeris veebilehe ajakirjandusväljaande sarnanevaks, kui artiklit sisaldava lehekülje avalehel olid uudiste pealkirjad (koos piltidega) ning leheküljel olev tekst või väljaande nimi andis teada, et tegemist on uudisteleheküljega.

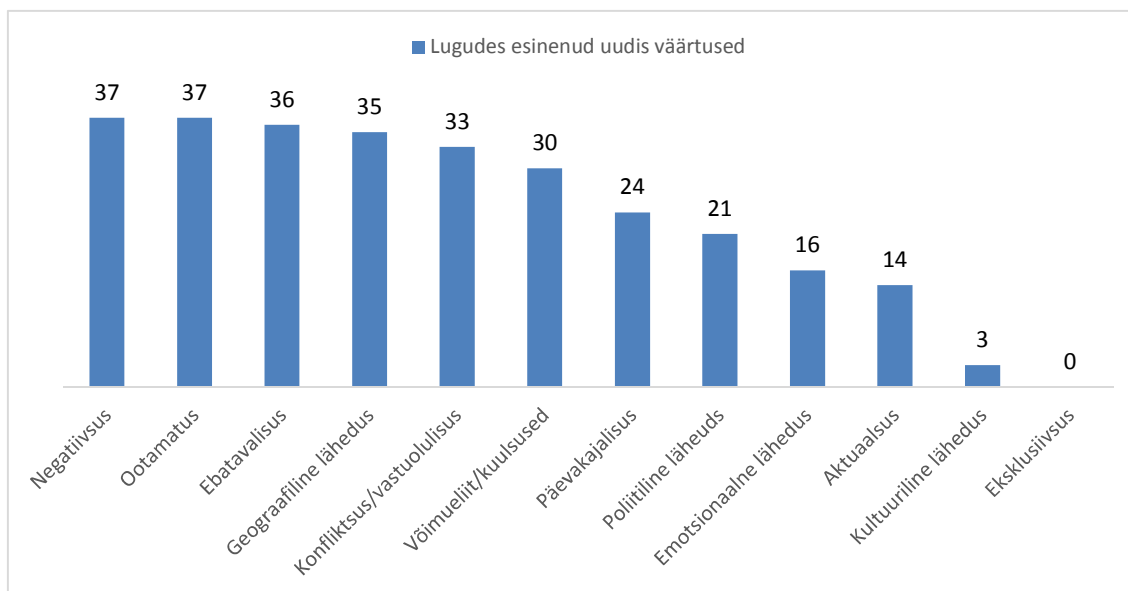

Joonis 9: Võltsuudiste ilmumiskohtade sarnanemine reaalsele ajakirjandusväljaannetele

Kuigi uudiste n-ö värskus tänapäeval kaob kiiresti, hoiab enamik meediaväljaandeid oma uudiseid veebis kättesaadavana veel aastaid pärast ilmumist. 2017. aasta augustist detsembrini ilmunud 38 võltsuudisest olid 2018. aasta aprilli lõpu seisuga leitavad täpselt pooled. Võltsuudiseid avaldanud veebilehtedest ei olnud kolmandik enam samal aadressil kättesaadavad.

3.3 Uudisväärtused ja ebatõene informatsioon

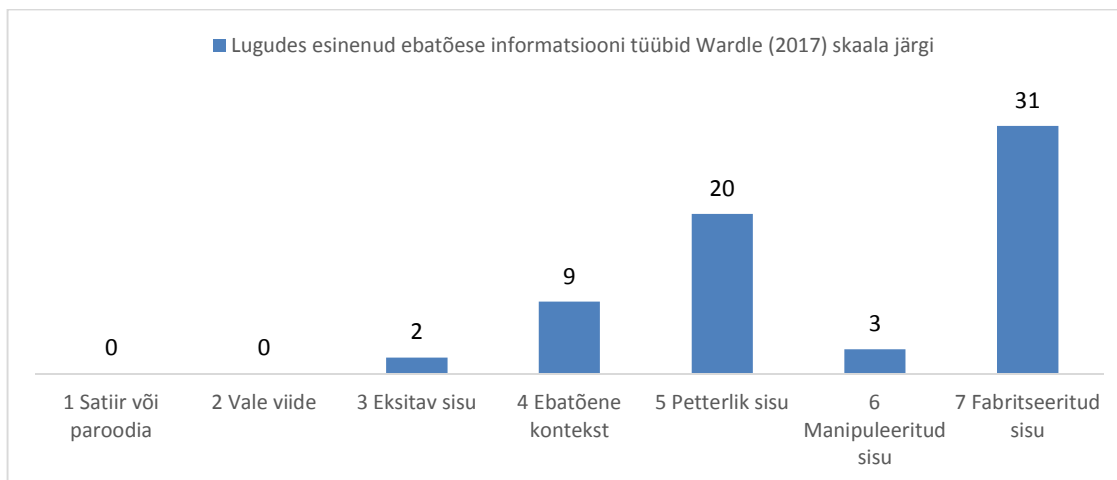
Vaadates võltsuudistes enim kasutatud uudisväärtusi, hakkasid silma negatiivsus, ootamatus (mida ei esinenud vaid ühes uudises), ebatavalisus (ei esinenud kahes) ja geograafiline lähedus

sihtauditooriumile (mis võltsuudiste kirjutajate jaoks oli USA). Kõige vähem esinenud uudisväärtusteks oli eksklusiivsus (selle alla oleks läinud uudis, mis oleks teavitanud lugejat, et ainult loetavalt lehelt on võimalik see info kätte saada), mida ei olnud lugudes kordagi ning kultuuriline lähedus, mida esines alla 10% võltsuudiste puhul.

Võltsuudiseid analüüsid selgus, et enim esinenud ebatõese informatsiooni tüübiks Wardle skaala järgi oli kõige suurema eksitavuse tahtega ebatõene informatsioon ehk fabritseeritud sisu. Selleks peab Wardle loo sisu täielikku väljamõtlemit inimeste eksitamise ning kahju tekitamise eesmärgil. Satiiri või paroodiat ei esinenud üldse, kuna autor välistas ennast niimoodi identifitseerivate lehekülgede valimisse sattumise. Üle poolte lugudes esines petturlikku sisu, mida Wardle klassifitseerib kui informatsiooni, kus üritatakse jäljendada tõeseid allikaid, kas siis nimeliselt või kaudselt, viidates ametipositsioonile mitte nimele (nt Roy Moore'i advokaat). (Wardle, 2017).

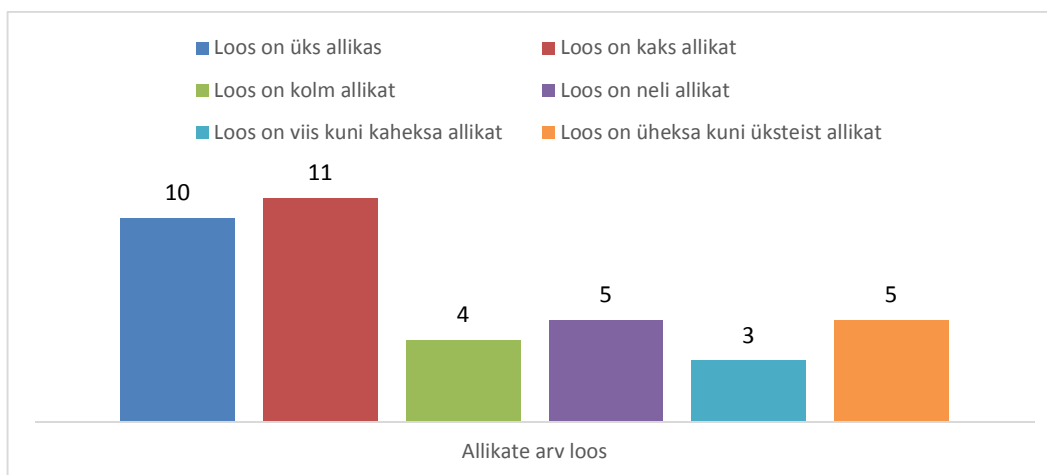
Joonis 10: Uudisväärtuste esinemine võltsuudistes

Joonis 11: Ebatõese informatsiooni esinemine võltsuudistes Wardle (2017) skaala järgi

3.4 Allikad

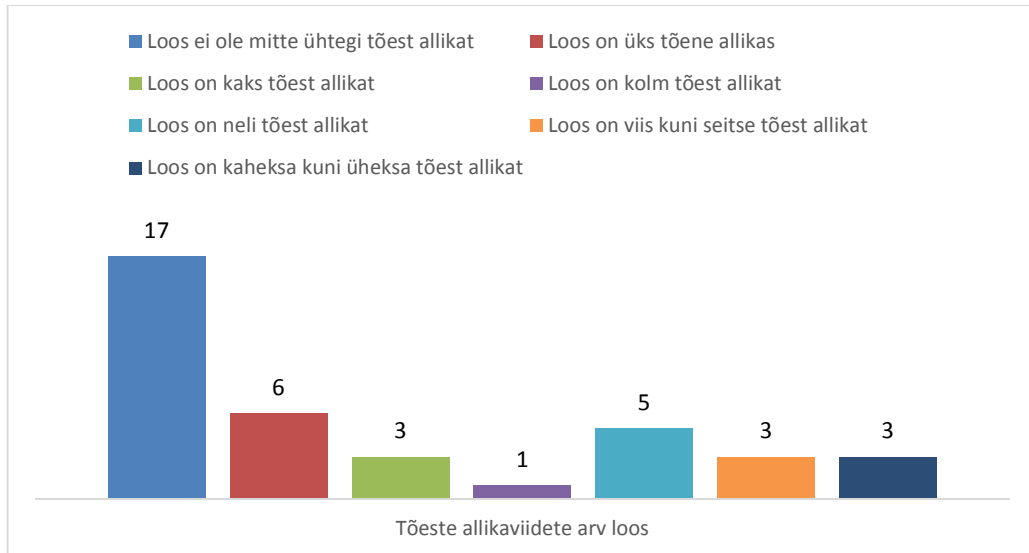
Ajakirjanduses kehtib reegel, et uudist võib avaldada, kui seda on kinnitanud kaks, üksteisest sõltumatut allikat (Hennoste, 2001). Vaadates analüüsitud võltsuudiseid, selgus, et selle reegli esimese poole, ehk vähemalt kahe allika olemasolu täitsid 74% valimisse sattunud uudistest. Kõige enam oli analüüsitud uudistes kas üks (26,3%) või (28,9%) kaks allikat.

Joonis 12: Allikate arv analüüsitud võltsuudistes

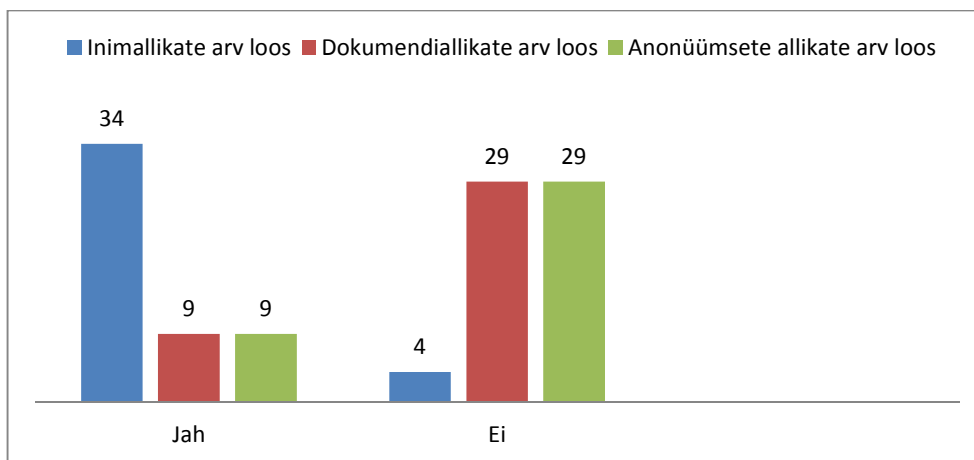
Tulemusi, mis näitasid, et üle 80% uudistest sisaldasid Wardle'i skaala (2017) järgi kõige suurima eksitamissooviga ebatõest informatsiooni ehk fabritseeritud sisu (mis sisaldab täiesti väljamõeldud inimesi ning sündmusi), kinnitab ka asjaolu, et ligikaudu 45% analüüsitud võltsuudistest ei sisaldanud mitte ühtegi tõest allikat. Samuti sisaldas ligikaudu kolmandik

uudistest allikaid, mille päritolu tõele vastavuses ei olnud ei faktikontrollimisleheküljed ega ka autor võimelised täielikult veenduma.

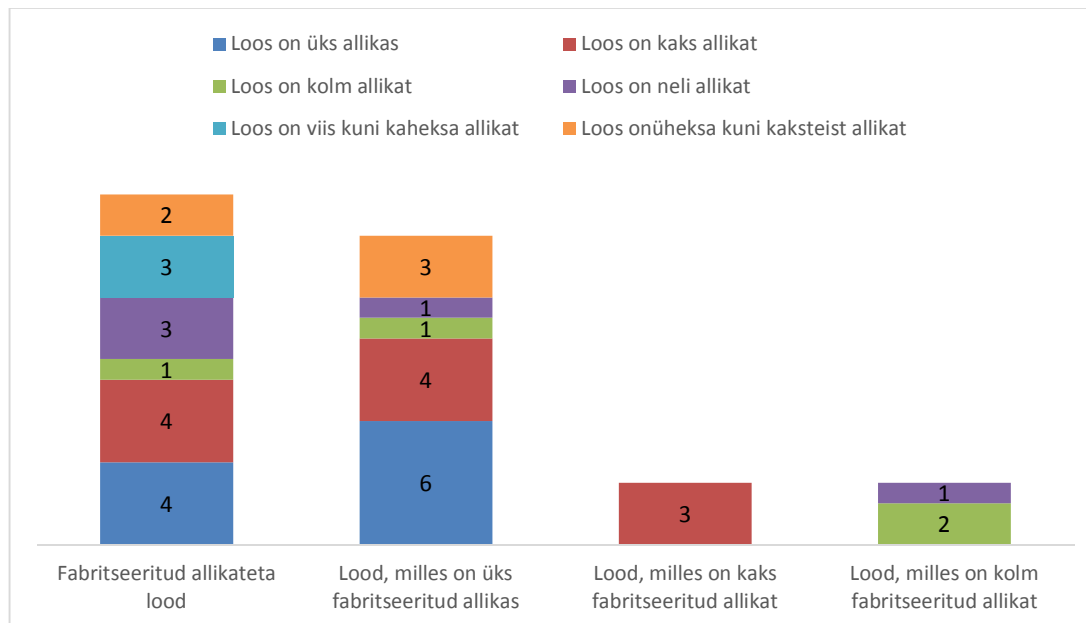
Joonis 13: Tõeste allikate arv analüüsitud võltsuudistes

Analüüsisides võltsuudistes allikate kasutamist, ei leidnud autor mitte ühtegi uudist, kus loos oleks kõik faktid esitatud ilma allikaviideteta. Osaliselt puudusid allikaviited siiski ligikaudu kolmandikel lugudel. Faktide esitamisel jagunesid lood aga täpselt kaheks: pooltes lugudes olid faktid esitatud allikaviidetega vaid osaliselt, pooltes lugudes aga täielikult. Nendest tulemustest saab järeldada, et võltsuudised kopeerivad ka allikate kasutamise koha pealt reaalseid uudiseid, kus faktid peavad olema esitatud koos allikaviidetega.

Joonis 14: Erinevat tüüpi allikate kasutamine võltsuudistes

Vaadates allikate tüüpe jääb silma inimallikatele toetumine, mida kasutasid ligikaudu 90% analüüsitud uudistest. Ligikaudu igas neljandas loos oli kasutatud allikana ka mõnda dokumenti või jäetud mõni inimallikas anonüümseks.

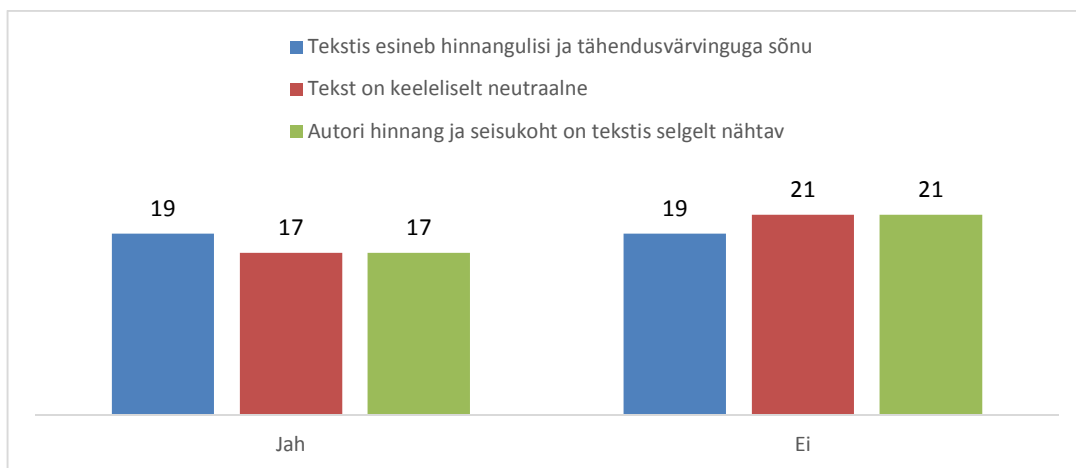
Joonis 15: Fabritseeritud allikate esinemine lugudes

Analüüsides fabritseeritud allikate esinemist lugudes, selgub, et 40% juhtudest, kui loos oli üks allikas, oli see allikas ka fabritseeritud. Enam kui veeranditel juhtudel oli loos üks tõene ning üks fabritseeritud allikas. Samuti jäi analüüsimise käigus autorile silma tehnika, mida kasutasid enamasti pikemad ning rohkete allikatega lood. Nimelt oli ühe fabritseeritud allika valeväite ümbritsemine ligikaudu kümne teise tõese allikaga, läbi mille üritatakse panna lugejat mitte kahtlema selle ühe väite mis enamasti oli ka loo põhiliseks sõnumiks tõesuses.

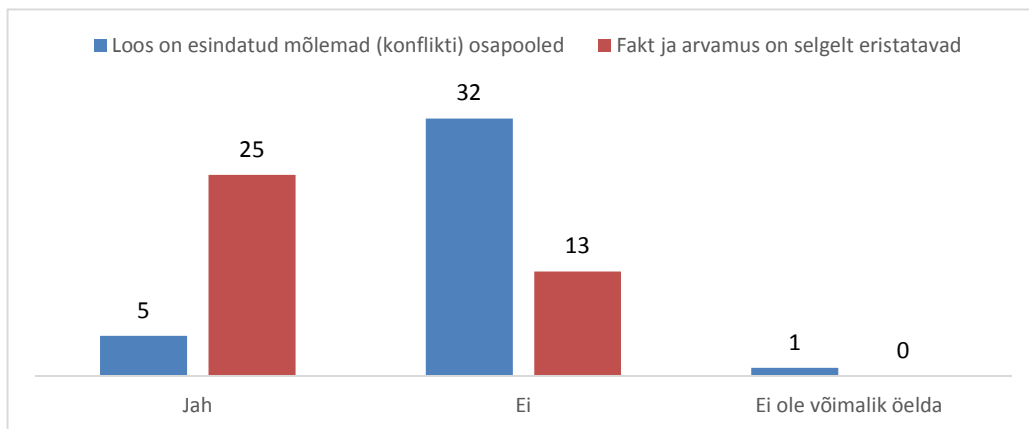
3.5 Keeleline neutraalsus

Nii keelelise neutraalsuse, autori hinnangu ja seisukoha kui ka tekstides hinnanguliste sõnade esinemise osas jagunesid võltsuudised üsna võrdselt pooleks ning suuri erinevusi ei ilmnunud. Suuremad erinevused tekkisid aga võltsuudistes mõlema osapoole seisukoha väljatoomise juures. Uudisvääratus konfliktis/vastuolu esines 87% lugudest, kuid 13% juhtudest olid mõlemad osapooled lugudes esindatud. Samuti eksisid võltsuudised uudiste neutraalsuse ühe

olulisima nüansi vastu, kuna fakti ja arvamust ei olnud enam kui kolmandikel juhtudel võimalik eristada. Fakti ja arvamuse eristamine on oluline, kuna reaalsed uudised järgivad põhimõtet, et lugejale peab olema selge, mis on faktiliselt tõestatud väide ning mis on kas loo allika või autori arvamus. Arvamuse esitamine faktina on lugejate eksitamine ning läheb vastuollu ajakirjanduse neutraalsuse nõudega.

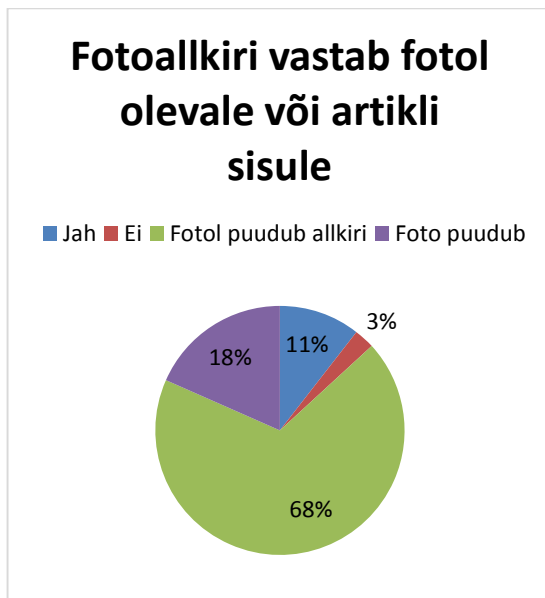
Joonis 16: Sisulise neutraalsuse elementide esinemine võltsuudistes

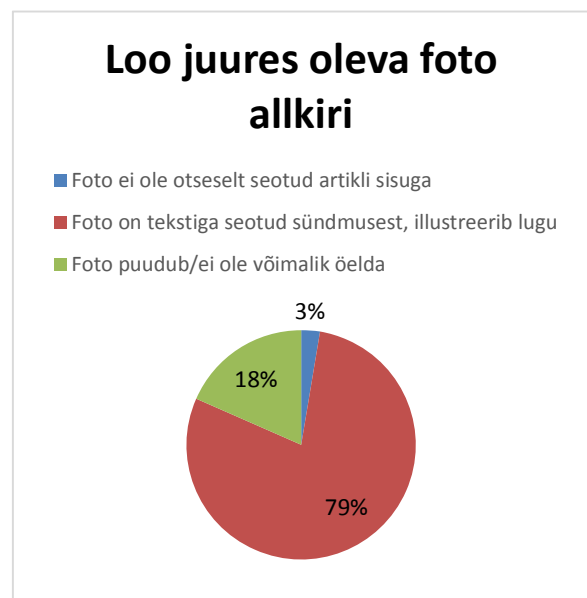
Joonis 17: Mõlema osapoole esindatus ning fakti ja arvamuse selge eristamise esinemine võltsuudistes

3.6 Teksti illustreerimine

Lugude illustreerimiseks kasutati kõige enam fotosid, mida esines 81% võltsuudiste juures. Neljal korral oli lisaks pildile lisatud uudise juurde ka video ning kolmel korral Twitteri postitus. Ühel lool olid esindatud kõik kolm eelmainitud teksti illustreerimise elementi. Mitte ühegi loo juurde ei olnud lisatud ei graafikat ega helisalvestist. Vaadates lähemalt lugusid illustreerinud fotosid selgub, et enam kui kahel kolmandikul puudus pealkiri, mis oli olemas 10% fotodest. Fotode valik lugude juurde oli samas igati loogiline, kuna lugusid illustreerinud 26 fotost ei olnud otseselt artikli sisuga seotud üks (antud loo juures oli pilt sõnadest *breaking news*).

Joonis 18: Võltsuudistes esinenud fotode pealkirjad

Joonis 19: Võltsuudistes esinenud fotode kokkusobivus lugudega, mida nad illustreerivad

4 Järeldused

Järelduste peatükis annab autor ülevaate töö tulemuste peatükile toetudes järeldustest ning diskussioonist. Samuti tuuakse peatükis välja andmete kogumiseks ja analüüsimiseks kasutatud meetodite kriitika.

4.1 Võltsuudiste tuvastamine

Uuringu tulemustest selgub, et võltsuudiste tuvastamiseks tuleb vaadata mitut töös välja valitud komponenti koos, kuna pelgalt uudise struktuuri või illustratiivset materjali analüüsidest lõplikku selgust uudise tõesuse kohta võimalik saada ei ole. Samuti ei pruugi loos eksitavaks osaks olla pelgalt kirjalik tekst, vaid eksitav võib olla just loo juurde kuuluv visuaalne materjal. Wardle (2017) skaala kohaselt kuulusid sellised uudised vale viite (kus visuaalne aspekt ei lähe loo sisuga kokku) või manipuleeritud sisu (visuaalse infoga manipuleerimine) kategooria alla. Kuigi 38 võltsuudise puhul ei saa teha representatiivseid järeldusi, tasub struktuurielementidest ainsaks mainimist väärivaks erinevuseks reaalsete uudistega välja tuua selle, et nimeliselt oli autor esindatud vähestel juhtudel. Siiski tasub siinkohal uuesti meenutada, et töös analüüsiti uudiseid, mis on avaldatud spetsiaalselt võltsuudiseid tootvatel ja levitatavatel lehtedel. Näiteks valeinformatsiooni jagav uudis reaalses uudisväljaandes on suure tõenäosusega reaalse autori nimega, kuna autori nimi on üks oluline reaalse uudise struktuuri osa.

Kuigi analüüsi tulemused näitasid, et ligikaudu 90% lehekülgedest, millel võltsuudised avaldati, sarnanesid ajakirjandusväljaannetega, tuleb lugejal, kes soovib uudise tõesuses veenduda, vaadata sügavamale uudise avaldanud lehekülje välimusest. Siiski esialgseid järeldusi saab teha ka avaldamiskoha alusel. Kuna paljud töös analüüsitud võltsuudiseid avaldavad leheküljed sarnanesid olemuselt reaalsele uudislehekülgedel (avaleheküljel oli mitu uudist ning neid illustreerivaid pilte), märkas autor mitme lehekülje juures vähest rõhuasetamist disainile. Samuti oli lehekülgi külastades võimalik saada esimeste sekundite

jooksul aru, millist maailmavaadet üritatakse antud leheküljel võltsuudistega kahjustada. Aimu sellest andsid uudiste ning vahel ka lehekülgede pealkirjad.

Tänapäevases infoküllases ühiskonnas ei ole paljudel aga piisavalt aega või huvi, et veenduda kõikide uudiste õigsuses. Lisaks sellele võib mitteveendumise üheks põhjuseks olla ka Cooke'i (2017) välja toodud asjaolu, et inimestel puuduvad teadmised info otsimisel. Rolli võib mängida ka see, et osa inimesi ei pruugi üldsegi kahtlustada, et nende tarbitud infoga on manipuleeritud. Kuid just kontrollimine on kindel viis, kuidas veenduda uudise tõesuses.

Samuti võiks lugejat loo õigsuse osas kahtlustama panna see, kui suuri paljastusi lubavad uudised ilmuvad väikestel vähetuntud lehekülgedel. Sellise olukorra tekkides võiks lugeja analüüsida, kui suur on võimalus, et mingi suure paljastuseni on jõudnud väike uudisteleht ning infot ei ole avaldatud ka suuremates meediakanalites. Lisaks sellele peaks kahtlust äratama see, et ootamatuid uudiseid pakkuvast loos on palju uudisväärtuseid (millel eraldi peatutakse pikemalt järgmises peatükis), kuid vähe allikaid.

Allikate kontrollimine peaks olema üks esimene kontrollitavatest aspektidest. Seda nii nimelise kui ka pildilise allika puhul. Kõigest mõne sekundi võttev kontrollimine tuvastab, kas loos allikana esitatud nimi kuulub reaalsele inimesele või on nimi või amet välja mõeldud. Samuti on otsingumootorite abil võimalik uurida välja loo juures oleva pildi algallikas. Selle puudumisel või sarnase, kuid muudetud pildi leidmisel, võib suure tõenäosusega tegemist olla manipuleeritud sisuga.

4.2 Võltsuudiste ühised jooned

Tänapäeva uudisportaalid internetis kasutavad ka võimalust jätta uudist kirjutades pealkirjast mõni oluline infokild välja, mille teadasaamiseks tuleb uudisele klikkida. Töös analüüsitud võltsuudised aga sellist meetodit ei kasutanud. Pigem üritasid võltsuudiste tootjad lisada pealkirjadesse võimalikult palju uudisväärtusi või ootamatuid väiteid, proovides inimesi eksitada infoga, millega kaasneks tõsised tagajärjed selle tõe vastamise korral.

Autori arvates võib niisugune käitumine olla aga võltsuudiste levitajate vaatenurgast riskantne. Taolise meetodi kasuks (levitajate jaoks) räägib mõningate inimeste „infodieet“, mis koosneb ainult pealkirjadest ning samuti põhimõte, et inimeste uudishimu paneb neid uudist avama.

Selle vastu räägib aga loogiline mõtlemine, mis peaks võttes arvesse uudise ilmuniskohta ning väidete kaalukust tegema kiiresti selgeks, et kui see on liiga hea, et olla tõsi, siis enamasti see täpselt nii ongi. Eelnimetatud kahtlus võib tõusetuda just uudiste puhul, milles on esitatud väga mitu uudisväärtust. Mitme uudisväärtuse olemasolu ühes uudises muudab selle reaalsete uudislugude puhul palju huvitavamaks lugejatele, kuid võltsuudiste puhul võiks selline käitumine tõsta just kahtlust uudise autentsuses (nagu eelmises peatükis kirjutatud, esines nelja uudisväärtust (negatiivsus, ootamatus, ebatavalisus ja geograafiline lähedus) enam kui 90% uudistes).

Bakalaureusetöö autor ei ole kindel, et need ohumärgid lähevad korda inimestele, kes tarbivad mingit kindlat maailmavaadet toetavat meediakanalit just enda arvamustele kinnituse saamiseks, kuna neid ei pruugi uudise legitiimsus huvitada. Autori hinnangul on just puuduv disain, võltsuudiste lehekülgede lühike eluiga ning inimeste käitumise muutumine info tarbimisel põhjusteks, miks võltsuudised üritavad pilku püüda just ootamatute ja ebatavaliste uudistega. Samuti võib taolise meetodi kasutamise juures mängida rolli asjaolu, et pilku püüdvate pealkirjadega üritatakse pälvida inimeste tähelepanu, kes igapäevaselt antud lehte ei külasta. Mõned näited analüüsitud uudiste pealkirjadest.

Bill Clintoni palgamõrvar tunnistab surivoodil. Allikas: Hannity (*Bill Clinton's Hitman Confesses On His Deathbed (SOURCE: HANNITY)*).

Chuck Schumeri tütar oma paljastas oma isa kõrvalsuhte keskkooli kisakoori liikmega (*Chuck Schumer's Daughter Breaks Her Silence About Her Dad's Affair With A High School Cheerleader*).

Trump sulgeb ootamatult haavatud sõduritele abikoeri pakkuva programmi, jättes veteranid veteranide päeval tühjade käega (*Trump Abruptly Shuts Down Dogs for Wounded Warriors Program, Leaving Vets High and Dry on Veteran's Day!*).

Samuti leiab töö autor, et võltsuudised vastavad osaliselt Levitini (2016, Cooke, 2017 kaudu) väitele, et võltsuudised levivad siis kui nende juured on reaalsuses. Mitmed võltsuudised mainivad võimueliiti või kuulsusi (78%) ning nende kohta tehtavad väited on enamasti just ootamatud ning ebatavalised. Seepärast järeldeb töö autor, et töös analüüsitud võltsuudised üritavad inimesi lugema saada manipuleerides oluliste teemadega.

Töös analüüsitud võltsuudistest on näha, et võltsuudiseid toodetakse enamasti hetkel aktuaalsetel teemadel. Näiteks, 2017. aasta Alabama senatiliikme valimiste ajal (mille toimumise ajal koostas autor ka valimit), räägiti uudistes vabariiklaste kandidaadi Roy Moore'i seksuaalsetes rünnakutest mitmete alaealiste vastu. 38st valimisse sattunud uudisest neli olid seotud just selle teemaga (kas siis otseselt Roy Moore'i või mõne demokraadi samalaadsetest tegudest). Kuigi samal ajal oli aktuaalne ka Harvey Weinsteinist alguse saanud laiahaardeline seksuaalrünnakute paljastamine on autori arvates need uudised otseseks vastuseks just Roy Moore'i ümber käivatele süüdistustele. Kahe uudise sisuks on väited, et Moore'i süüdistajad valetasid ning võltsisid asitõendeid. Teised kaks uudist keskenduvad Moore'i vastaste halvustamise asemel tema poliitiliste vastaste kohta valeväidete levitamisele: üks uudis väidab, et senatis olevate demokraatide juht Chuck Schumeri tütar paljastas oma isa afääri keskkooli õpilasega ning teise kohaselt andis esindajatekoja demokraatide juht Nancy Pelosi korralduse n-ö maksta kinni seksuaalselt ahistatud alaealise tüdruku vaikimine. Nende uudiste avaldamine on otseselt seotud Roy Moore'i ahistamiskandaaliga.

4.3 Diskussioon

Autori arvates on huvitavaks arutelu kohaks võltsuudiste juures teooria peatükis mainitud Levitini (2016, Cooke, 2017 kaudu) välja toodud idee, mille kohaselt levivad võltsuudised siis, kui nende juured on reaalsuses. Kuigi käesolev töö puudutab eelmainitud teemat kaudselt (vaadates võltsuudiste sisu ning hinnates seal olemasolevaid reaalseid fakte ning inimesi) tuleb teemast rohkem teada saamiseks seda kindlasti edasi uurida. Võltsuudised levivad ju seetõttu, et on inimesi, kes neid loevad, usuvad ja jagavad. Uus uuring võiks keskenduda just inimestele ning neid näiteks intervjuerides saada teada võltsuudiste tarbijatelt, kus jookseb see piir võltsuudistes ning selle vahel, mida usutakse ja mida mitte. Selle potentsiaalse töö tulemused täiustaksid kindlasti käesolevat tööd ning annaks mõlema töö lugejale juba selgema ülevaate milliste ohumärkide puhul võiks kahtlustama hakata, et tarbitav info ei vasta tõele ning kuidas võltsuudiseid ära tunda.

Valimit koostades puutus autor kokku mitme lehega, mis avaldasid võltsuudiseid, kuid nimetasid ennast satiirilehtedeks. Wardle'i (2017) skaala kohaselt on satiir või paroodia (mis ei ole loodud kahju tekitamiseks, kuid võib inimesi eksitada) eksitavuse tahte poolest skaalal kõige madalamal kohal. Kuigi arvatavasti mõtleb Wardle selle juures satiiriväljaandeid ja

saateid (näiteks „The Onion“ või Eesti kontekstis taaskord Rohke Debelaki libauudiseid), mille puhul paljud nende tarbijad teavad, et tegemist on satiiriga, on võltsuudiseid avaldavad leheküljed hakanud ennast selle sildi taha peitma. Kuid kas see üldse muudab midagi? Kuigi käesoleva töö käigus neid lehekülgi õiguse tagamiseks (kuigi peale vaadates on aru saada, et leheküljed levitavad libauudiseid) ei analüüsitud, oleks huvitav teada, kas inimeste jaoks, kes loevad libauudiseid muudab midagi, kui lehekülg identifitseerib ennast satiirina. Mitmel valimi moodustamise jooksul vaadatud leheküljel oli satiiri aspekt välja toodud lehekülge tutvustava teksti all, mis ei olnud pealehel. Seega selle teada saamine nõuab (väikest) lisapingutust. Oleks oluline teada saada, kas inimestel, kes sellistele lehtedele satuvad, on üldse huvi, tahet või ka oskust seda infot välja otsida. Eeldatavasti kasutatakse neid lehekülgi siiski oma vaadetele kinnituse saamiseks, mis Cooke'i (2017) kohaselt on inimestele tõejärgses ühiskonnas tähtis. Seetõttu tarbitakse meelsamini informatsiooni, mis läheb kokku nende isiklike arvamustega ega otsita enam infot, mille tõele vastavus on kinnitatud.

4.4 Meetodi kriitika

Vaadates andmekogumismeetodit võib öelda, et kasutades valimi moodustamiseks kolme lehekülge, mis tegelevad võltsuudiste ümberlukkamisega, võivad valimisse sattuda ainult kindlate lehekülgede (mida need kolm lehekülge ise võltsuudiste leidmiseks kasutavad) uudised. Kuna valimi moodustamise juures mängisid suurt osa eelmainitud leheküljed, ei pruugi valimisse olla kaasatud paljud samuti aktiivsed libauudiste leheküljed. Analüüsides tagantjärele valimit on näha, et poliitikaga seotud uudistest on enamus USA demokraatide partei kohta käivad negatiivsed võltsuudised. Väikese valimi ning selle koostamiseks kasutatud lehekülgede meetodite tõttu, mis vähendas võimalikke valimisse sattuvaid uudiseid teatud arvuni, ei saa aga järeldada, et enamus võltsuudiste loojaid sooviks maha teha just demokraate. Samuti on võimalik, et faktide kontrollijad on võltsuudiseid analüüsimiseks valides teinud otsuseid lähtuvalt enda poliitilistest vaadetest.

Töö raames läbi viidud kodeerimise üheks miinuseks on asjaolu, et kodeerimisega tegeles töö autor üksi, mistõttu ei ole käesoleva bakalaureusetöö juures seda aspekti võimalik täiendada. Seetõttu võib kodeerimises esineda vigu ning tulemuste saamine sõltub suures mahus kodeerija enda hinnangutest ja arusaamadest, eriti näiteks kategooriate E1 (ilumiskoht sarnaneb ajakirjandusväljaandele), E2 (ilumiskoht on eristatavalt

mitteajakirjandusväljaanne) ning F1 (tekstis esineb hinnangulisi ja tähendusvärvinguga sõnu) puhul. Samas on teise kodeerija lisamine, ehk uuringu jälgendamine Krippendorffi (1980: 18) sõnul kõige olulisem usaldusväärsuse vorm, mistõttu tuleb seda varianti kindlasti kaaluda just artikli kirjutamise juures, mil töö raames kogutud infot ei kasutata ainult ülikooli lõputöös vaid reaalses teadusartiklis.

Kuigi töös kasutati andmekogumismeetodina standardiseeritud kontentanalüüsi, mis annab tulemustest kvantitatiivse ülevaate, oleks mõne aspekti juures olnud parem kasutada kvalitatiivseid tulemusi andvat meetodit. Selle meetodiga oleks saanud uurida näiteks võltsuudiste juures olevaid pilte ning seda, kas ja mida pildid lugudele juurde annavad – kas need võimendavad uudist, illustreerivad seda või ongi kogu võltsuudise fabritseeritud osa ehitatud ümber manipuleeritud visuaalse sisu, mida analüüsides tuli ette ühe uudise puhul.

Samuti oleks kvalitatiivne meetod aidanud paremini mõista ning edasi anda võltsuudiste loojate enda töös esinevaid seisukohti ning tähendusvärvinguga sõnu. Käesolev töö keskendub ainult sellele, kas eelmainitud aspektid on võltsuudiste juures olemas või ei.

Osade aspektide (näiteks piltide) puhul oleks töö tulemuste paremale mõistmisele kaasa aidanud kvalitatiivsete näidete lisamine. Kuigi näited võivad muuta tööd huvitamaks, tuleb siiski meeles pidada, et käesolev bakalaureusetöö on katusetekstiks peale töö valmimist avaldatavale teadusartiklile. Seetõttu antakse käesolevas töös tulemustest üldisem ülevaade ning kvalitatiivseid näiteid on plaanis lisada artiklisse. Samuti hõlmaks kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete näidete segiläbi esitamine töö tulemuste osa struktuuri.

5 Kokkuvõte

Võltsuudised on info ülekülluse tingimustes aktuaalne teema. Uurimisteema tähtsust näitab viimastel aastatel suurenenud inforünnakud ning sekkumised vabadesse valimistesse, kus inimesi üritatakse mõjutada just võltsuudiste kaudu. Kuid nii nagu tänapäeva ajakirjanduses, kus aja või huvi nappuse tõttu formuleeritakse oma järeldused ja arvamused pelgalt pealkirjadest lähtudes, on sama saatus saanud osaks võltsuudistele. Kõik teavad, et selline nähtus nagu võltsuudised eksisteerivad, kuid sellesse kompleksesse nähtusesse aega ja tahet süveneda leiavad vähesed. Seetõttu puudub enamikul uudisetarbijatest selge arusaam, mida võltsuudised endast täpselt kujutavad, kes nende taga on ning kellele need suunatud on.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on analüüsida võltsuudiste olemust ning pakkuda teoreetilisele kirjandusele toetudes välja kriteeriumid, mille abil on võimalik vaatamata nende sarnasusele reaalsete uudistega võltsuudiseid tuvastada. Töös väljatöötatud analüüsikomponendid on mõeldud inimestele, kes igapäevaselt ajakirjanduses ei tööta, kuid kellel oleks ette antud kategooriate abil kergem teda huvitava uudise autentsus kindlaks teha. Samuti on bakalaureusetöö katusetekstiks teadusartiklile, mis valmib koostöös erialakaaslase Marget Miili ja juhendaja Marju Himma-Kadakaga pärast bakalaureusetöö esitamist.

Bakalaureusetööd raamistavas teoreetilises osas kirjutatakse tõejärgsest ühiskonnast (Cooke, 2017; Harsin, 2015), selgitatakse, mis teeb ebatõest informatsiooni sisaldavast uudisest võltsuudised (Cooke, 2017; Ventsel ja Madisson 2017; Wardle ja Derakhshani 2017) ning tuuakse välja, millistele tunnustele vastavad tõesed uudised (Galtung ja Ruge 1965; Harcup ja O'Neill 2001; Kase 2011; Kovach ja Rosenstiel 2001).

Töös seatud eesmärgi saavutamiseks analüüsis autor 38 USA auditooriumile mõeldud võltsuudist ning võrdles neid reaalsete uudistega, vaadates nii sisulisi kui ka struktuurilisi elemente, tuues hiljem välja esilekerkivad mustreid ning andes soovitusi, kuidas võltsuudiseid ära tunda. Uuringu tulemustest on antud käesolevas töös kokkuvõttev ülevaade ning detailsemalt kajastatakse neid artiklis.

Töö diskussiooni osas käsitletakse ühe teemana küsimust sellest, kus jookseb usutavuse piir võltsuudistes. Samuti arutletakse satiiri ning võltsuudiste omavaheliste seoste üle, kuna mõned

võltsuudiste valmistajad üritavad oma uudiseid liigitada satiiri alla. Vaatamata sellele, on samalt leheküljelt teisi uudiseid lugedes üsna kiiresti võimalik selgeks teha, kas tegemist on üleüldse satiiriga ning millise poliitilise jõu toetamise eesmärgil võltsuudiseid toodetakse. Uuringusse valitud 38st võltsuudisest, mis jõudsid vähemalt ühele kolmest uudiste õigsuse kontrollimise leheküljele, mida autor töös valimi moodustamiseks kasutas, leidis mõlema USA suurema poliitilise partei seisukohti toetavaid ning teist parteid halvustavaid tekste ning lehekülgi.

Uuringu tulemustest selgub, et võltsuudiste loomisel jälgendatakse reaalsete uudiste struktuure osaliselt. Tähelepanu pööratakse juhtlõigule, mis kasvõi osaliselt resümeeeriks uudist ning uudised ise on enamasti kirjutatud kas pööratud püramiidi või liivakella struktuuri alusel. Lisaks illustreerib enam kui 80% uudistest foto. Lugude juures ignoreeritakse peaaegu täielikult lisa- ja vahepealkirju. Enim kajastatud uudisväärtusteks on negatiivsus, ootamatus, ebatavalisus ja geograafiline lähedus (sihtauditooriumi ehk USA lugejate jaoks), mida esines enam kui 90% analüüsitud uudistes. Kuigi kõikides uuritud uudistes oli fakt kasvõi osaliselt esitatud koos allikaviitega, oli paljudes uudistes faktid fabritseeritud ning enam kui poolte lugude puhul oli allikaviidetega üritatud jälgendada reaalselt allikat. Enamus veebilehekülgi, kus valimisse sattunud võltsuudised ilmusid, sarnanesid ajakirjandusväljaannetele, kuid mõne kuu möödudes oli oma tegevuse lõpetanud üle 40% lehtedest.

Autor on arvamisel, et kuigi käesolev töö teeb sissejuhatuse võltsuudiste sisuga kaasnevatesse küsimustesse, jääb ühest uuringust teema mõistmiseks väheseks. Ühe võimaliku edasise uurimissuunana näeb autor uuringut saamaks teada inimestest, kes on võltsuudistega seotud. Selle all mõtleb autor nii nende tootjaid kui ka tarbijaid. Tootjate vaatepunktist väärrib uurimist see, milliseid meetodeid uudiste valmistamisel kasutatakse ning tarbijate käitumise mõistmiseks tuleks saada teada, mis ja mis põhjusel on uudisetarbijate jaoks usutav ja mis mitte. Nimetatud aspekte paremini mõistes oleks võimalik veelgi efektiivsemalt pakkuda välja lahendusi võltsuudiste leviku ning tarbimise piiramiseks.

6 Summary

The contents and structural elements of fake news in comparison with the norms of traditional news

Fake news is one of the most topical subjects in today's society. The importance of this topic has risen in the last few years, with the rise of informational warfare and the attempts to influence the results of free elections with fake news. However, fake news share the same problematic characteristic with traditional journalism nowadays – opinions and conclusions on the topic of fake news are formulated by reading only the headlines, due to the lack of time or interest. This, in turn, results in a situation where everybody knows about the existence of fake news but due to the complexity and time required for the subject, few people have enough time and will to dive into this subject and find out what do fake news actually consist of, who is behind them and who are they made for.

The aim of the bachelor's thesis is to analyze the concept of fake news and to find out if fake news resembles real news. For that the author has (based on the theoretical chapter) created seven categories (and 31 subcategories), by which to compare fake and real news. The categories are suitable to be used by anyone to more easily find out, whether the info they are consuming is real or not. This bachelor's thesis will also be a part of a scientific article (which will be completed in near future) written with co-student Marget Miil and supervisor Marju Himma-Kadakas.

The theoretical chapter of this thesis focuses on describing the post-truth era (Cooke, 2017; Harsin, 2015), explaining different types of harmful information found in fake news like disinformation and malinformation (Cooke, 2017; Ventsel and Madisson 2017; Wardle and Derakhshani 2017). The other part of the theoretical chapter deals with the structure and principles of real news (Galtung and Ruge 1965; Harcup and O'Neill 2001; Kase 2011; Kovach and Rosenstiel 2001).

In order to achieve the aim of the bachelor's thesis, the author analyzed 38 different fake news produced for people living in the USA. The news were compared to real news, with emphasis put on the structural and topical elements. In the later parts of this thesis, the author presents his findings, different emerging patterns and also gives tips on how to identify fake news.

During the part of the discussion, the author debates where the line between what the audience does and does not believe lies in fake news. There is also discussion about using satire as a cover by many fake news websites, while still spreading false information with the intent to harm. The notion of satire on these pages can easily be dismissed after analyzing the contents of the page.

The main conclusion of the analysis shows that fake news stories take only parts of their structures from real news. Those parts were the structure of the news themselves (the most common were the inverted pyramid and the hourglass), the addition of a photo to the story (present in about 80% of the texts) and the fact that the lead of the news summarizes the whole piece. The most commonly used news values, appearing in more than 90% of the news according to this analysis, were negativity, unexpectedness, unpredictability and geographical proximity to the intended audience. Most of the websites that distributed fake news were similar to real news websites. 40% of the websites used in this study have been discontinued a few months after they published fake news stories daily.

The author finds that even though this study aims to answer the questions about the structure and content of fake news, it is by itself clearly insufficient in understanding fake news as a phenomenon. Possible new studies continuing in the footsteps of this thesis could focus on the people and their intent and understanding in respect of the fake news – the ones who create them and the ones who consume them. Understanding how both of those groups think and operate will surely benefit the understanding fake news and be a small step in countering them.

Kasutatud kirjandus

Adair, B., Holan, A. D. (2013). The Principles of PolitiFact, PunditFact and the Truth-O-Meter. *Politifact*, 01.11.2013. Kasutatud 23.12.2017 <http://www.politifact.com/truth-o-meter/article/2013/nov/01/principles-politifact-punditfact-and-truth-o-meter/>

BBC. (2016). Fake news: Facebook rolls out new tools to tackle false stories. *BBC*, 15. detsember. Kasutatud 23.12.2017 <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-38336212>

Berelson, B. (1954). Content Analysis. G. Lindzey (Toim), *Handbook of Social Psychology. Vol. 1: Theory and Method* (lk 488–522). Cambridge: Addison-Wesley Publishing Company, Inc.

Case, D. O., Given, L. M. (2016). *Looking for Information: A Survey of Research on Information Seeking, Needs, and Behavior*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited.

Colbert, S. (2005). *Truthiness*. Kasutatud 17.10.2017 <http://www.cc.com/video-clips/63ite2/the-colbert-report-the-word---truthiness>

Collins Dictionary Word of the year. Kasutatud 18.12.2017 <https://www.collinsdictionary.com/woty>

Cooke, N.A. (2017). Posttruth, Truthiness, and Alternative Facts: Information Behavior and Critical Information Consumption for a New Age. *Library Quarterly: Information, Community, Policy*, 87, (3), 211-221.

Eesti ajalehtede liit. (1998). Eesti ajakirjanduseetika koodeks. Kasutatud 22.12.2017 <http://www.eall.ee/eetikakoodeks.html>

Eesti õigekeelsussõnaraamatu veebiversioon. 2013. Kasutatud 11.01.2018 <http://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=libauudis&F=M>

Erlanger, S. (2017). 'Fake News,' Trump's Obsession, Is Now a Cudgel for Strongmen. *The New York Times*. 12. detsember. Kasutatud 12.01.2018. <https://www.nytimes.com/2017/12/12/world/europe/trump-fake-news-dictators.html>

FactChecki kodulehekül. (i.a). Our Mission. Kasutatud 30.04.2018
<https://www.factcheck.org/about/our-mission/>

Fallis, D. (2009). A Conceptual Analysis of Disinformation. iConference 2009. 8-11. veebruar. Chapel Hill: University North Carolina.
https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/15205/fallis_disinfo1.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Farhi, P. (2014). New Associated Press guidelines: Keep it brief. *The Washington Post*, 12. mai. Kasutatud 26.04.2018. https://www.washingtonpost.com/lifestyle/style/new-ap-guidelines-keep-it-brief/2014/05/12/f220f902-d9ff-11e3-bda1-9b46b2066796_story.html?noredirect=on&utm_term=.ce98e16f09e0

Ferne, T. (2017). Beyond 800 words: new digital story formats for news. *Medium*, 26. september. Kasutatud 26.04.2018. <https://medium.com/bbc-news-labs/beyond-800-words-new-digital-story-formats-for-news-ab9b2a2d0e0d>

Fourney, A., Racz, M. Z., Ranade, G., Mobius, M., Horvitz, E. (2017). Geographic and Temporal Trends in Fake News Consumption During the 2016 US Presidential Election. CIKM '17 Proceedings of the 2017 ACM on Conference on Information and Knowledge Management. Singapur, 6.-10. november (lk 2071-2074). New York, New York: ACM.

Galtung, J., Ruge, M. (1965). The Structure of Foreign News. The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers. *Journal of Peace Research*, 2, 64-91.

Google Trends. (2017). Fake news. Kasutatud 19.12.2017
<https://trends.google.com/trends/explore?q=fake%20news>

Harcup, T., O'Neill, D. (2001). What Is News? Galtung and Ruge revisited. *Journalism Studies*, 2(1), 261-280.

Harcup, T., O'Neill, D. (2016). What Is News? Galtung and Ruge revisited (again). *Journalism Studies*, 18(12), 1470-1488.

Harsin, J. (2015). Regimes of Posttruth, Postpolitics, and Attention Economies. *Communication, Culture & Critique*, 8 (2), 327-333.

- Hennoste, T. (2001). *Uudise käsiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Hetherington, A. (1985). *News, Newspapers and Television*. London: Macmillan.
- Kalmus, V. (2015). Standardiseeritud kontentanalüüs. Kasutatud 22.12.2017
<http://samm.ut.ee/kontentanalyys>
- Kase, K. (2011). Eesti veebitoimetajate ajakirjanduslikud praktikad. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.
- Keeble, R. (1998). *News Reporting. The Newspaper Handbook*. London: Routledge.
- Kovach, B., Rosenstiel, T. (2001). *The elements of journalism : what newspeople should know and the public should expect*. New York: Crown Publishers.
- Krippendorff, K. (1980). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. London: Sage Publications.
- Lippman, W. (1922). *Public Opinion*. New York: Macmillan.
- Merriam-Webster's. (2017). The Real Story of „Fake News“. Kasutatud 19.12.2017
<https://www.merriam-webster.com/words-at-play/the-real-story-of-fake-news>
- Messing, S., Westwood, S. J. (2014). Selective exposure in the age of social media: Endorsements trump partisan source affiliation when selecting news online. *Communication Research*, 41, (8), 1042-1063.
- Mitchell, A., Stocking, G., Matsa, K. A. (2016). Long-Form Reading Shows Signs of Life in Our Mobile News World. *Pew Research Center*, 5. mai. Kasutatud 26.04.2018.
<http://www.journalism.org/2016/05/05/long-form-reading-shows-signs-of-life-in-our-mobile-news-world/>
- Nielsen, R. K., Graves, L. (2017). “News you don’t believe”: Audience perspectives on fake news. Kasutatud 11.01.2018 https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2017-10/Nielsen%26Graves_factsheet_1710v3_FINAL_download.pdf
- Oxford Dictionaries. (2016). Word of the Year 2016 is.... Kasutatud 22.12.2017
<https://en.oxforddictionaries.com/word-of-the-year/word-of-the-year-2016>

Oxford Dictionaries. Truthiness. Kasutatud 22.12.2017

<https://en.oxforddictionaries.com/definition/truthiness>

Pomerantsev, P. (2016). Peter Pomerantsev: hüvasti, tõsiasi! Me elame post-fakti maailmas. *Postimees*, 3. august. Kasutatud 20.12.2017 <https://arvamus.postimees.ee/3787211/peter-pomerantsev-huvasti-tosiasi-me-elame-post-fakti-maailmas>

Prasad, B. D. (2008). Content Analysis. A Method of Social Science Research. Lal Das, D.K, Bhaskaran, V (toim). *Research methods for Social Work* (173-193). New Delhi: Rawat.

Rich, C. (2000). *Writing and reporting news : a coaching method*. Belmont: Wadsworth Publishing Company.

Roush, C. (2014). Reuters America editor: Most stories need to be no more than 500 words. *Talking Biz News*, 6. mai. Kasutatud 26.04.2018. <http://talkingbiznews.com/1/reuters-america-editor-most-stories-need-to-be-no-more-than-500-words/>

Sears, D. O., Freedmal, J.L. (1967). Selective Exposure to Information: A Critical Review. *The Public Opinion Quarterly*, 81, (2), 194-213.

Silverman, C. (2016a). This Analysis Shows How Viral Fake Election News Stories Outperformed Real News On Facebook. *Buzzfeed*, 17.11.2016. Kasutatud 20.12.2017 https://www.buzzfeed.com/craigsilverman/viral-fake-election-news-outperformed-real-news-on-facebook?utm_term=.nir4ylVdy#.rqedGZM5G

Silverman, C. (2016b). Here Are 50 Of The Biggest Fake News Hits On Facebook From 2016. *Buzzfeed*, 30.12.2016. Kasutatud 23.12.2017 https://www.buzzfeed.com/craigsilverman/top-fake-news-of-2016?utm_term=.lh6zlXyDl#.svx812pO1

Snopesi kodulehekülg. (i.a). About Us. Kasutatud 30.04.2018 <https://www.snopes.com/about-snopes/>

The New York Times. (2017). Trump Calls CNN „Fake News“. Kasutatud 19.12.2017 <https://www.nytimes.com/video/us/politics/100000004865825/trump-calls-cnn-fake-news.html>

Timak, R. (1971). Sisuanalüüsi meetodist ja selle rakendamisest. *Fakt, sõna, pilt VI* (86–115). Tartu: TRÜ.

Trinity Broadcasting Network. (2017). Huckabee's Full Interview with President Trump. *Trinity Broadcasting Network*, 7. oktoober. Kasutatud 23.12.2017 <https://www.youtube.com/watch?v=hVQPVGPAUtc>

Trump Twitter Archive. (2017). Kasutatud 19.12.2017 <http://www.trumptwitterarchive.com/archive/fake%20news%20%7C%7C%20fakenews%20%7C%7C%20fake%20media/ttff/1-19-2017>

Tunstall, J. (1971). *Journalists at Work: Specialist Correspondents, Their News Organizations, News-Sources and Competitor-Colleagues*. London: Constable and Co Ltd.

Wardle, C. (2017). Fake news. It's complicated. *First Draft*. 16. veebruar. Kasutatud 11.01.2018. <https://firstdraftnews.com/fake-news-complicated/>

Wardle, C., Derakhshan, H. (2017). Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking. Kasutatud 11.01.2018. <https://shorensteincenter.org/information-disorder-framework-for-research-and-policymaking/>

Watson, J. (2016). *Media Communication: An Introduction to Theory and Process. Fourth Edition*. London: Macmillan.

Ventsel, A., Madisson, M-L. (2017). Tõejärgse retoorika tõetingimused. *Sirp*, 22. jaanuar. Kasutatud 20.12.2017 <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/toejargse-retoorika-toetingimused/>

Wilts, A. (2017). Trump calling stories he doesn't like 'fake news' is akin to 'state-run media', says director of American Press Institute. *The Independent*. 10. august. Kasutatud 11.01.2018. <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/donald-trump-fake-news-facebook-real-news-state-run-tom-rosensti-el-american-press-institute-a7886671.html>

Lisad

Lisa 1. Kodeerimisjuhend

O1 Link loole: 1...38

O2 Link www.factcheck.org kaudu leitud võltsuudistele 1...38

O3 Link www.politifact.com kaudu leitud võltsuudistele 1...38

O4 Link www.snopes.com kaudu leitud võltsuudistele 1...38

A Struktuurielemendid

A1 Autor

1 Loo autor on nimeline

2 Loo autoriks on märgitud väljaanne, administraator vmt

3 Lool puudub autor

A2 Juhtlõik resümeerib uudise sisu

1 Jah

2 Ei

3 Mitte täielikult

A3 Ülesehitus

1 Pööratud püramiidi struktuur

2 Liivakella struktuur

3 Ei ole võimalik kindlaks määrata

4 Muu

A4 Lisapealkiri

1 Jah

2 Ei

A5 Vahepealkiri/vahepealkirjad

1 Jah

2 Ei

A6 Resümeeriv infokast vmt

1 Jah

2 Ei

A7 Loo pikkus

B Uudisväärtused

B1 Uudise vastavus uudisküsimusele (kes tegi mida millal millise mõjuga ja kuidas?)

1 Jah

2 Ei

3 Vastab osaliselt

4 Muu/ei saa määratleda

B2 Uudisväärtused

1 Võimueliit/kuulsused

2 Negatiivsus

3 Konfliktus/vastuolulisus

4 Ootamatus

5 Ebatavalisus

6 Aktuaalsus

7 Päevakajalisus

8 Eksklusiivsus

9 Geograafiline lähedus

10 Poliitiline läheuds

11 Kultuuriline lähedus

12 Emotsionaalne lähedus

C Ebatõene informatsioon

C1 Millist tüüpi ebatõese informatsiooniga on Wardle (2017) skaala järgi tegemist

1 Satiir või paroodia

2 Vale viide

3 Eksitav sisu

4 Ebatõene kontekst

5 Petterlik sisu

6 Manipuleeritud sisu

7 Fabritseeritud sisu

C2 Kas fakt on esitatud koos allikaviitega

1 Jah

2 Ei

3 Osaliselt

D Allikad

D1 Allikaviide/viited on

1 Jah

2 Ei

3 Osaliselt

D2 Loos on inimallikas

1 Jah

2 Ei

D3 Loos dokumendiallikas

1 Jah

2 Ei

D4 Loos on anonüümseid allikaid

1 Jah

2 Ei

D5 Allikate arv loos

D6 Tõeseid allikaviiteid loos

D7 Fabritseeritud allikaviiteid loos

D8 Allikaviidete tõesust pole võimalik tõestada

E Ilumiskoht

E1 Ilumiskoht sarnaneb ajakirjandusväljaandele

1 Jah

2 Ei

3 Ei ole võimalik öelda

E2 Ilumiskoht on eristatavalt mitteajakirjandusväljaanne

1 Jah

2 Ei

3 Ei ole võimalik öelda

E3 Kas originaalmaterjal on veel leitav

1 Jah

2 Ei

E4 Kas uudise postitanud veebilehekülg on veel olemas

1 Jah

2 Ei

F Keeleline ja sisuline neutraalsus

F1 Tekstis esineb hinnangulisi ja tähendusvärvinguga sõnu

1 Jah

2 Ei

F2 Tekst on keeleliselt neutraalne

1 Jah

2 Ei

F3 Autori hinnang ja seisukoht on tekstis selgelt nähtav

1 Jah

2 Ei

3 Ei ole võimalik öelda

F4 Loos on esindatud mõlemad (konflikti) osapooled

1 Jah

2 Ei

F5 Fakt ja arvamus on selgelt eristatavad

1 Jah

2 Ei

G Illustratiivne materjal

G1 Artikli juurde kuulub

1 Foto

2 Video

3 Graafika

4 Audio

5 Twitteri säuts

6 Muu

7 Artikli juurde ei kuulu illustratiivset materjali

G2 Loo juures olev foto on...

1 Foto, mis ei ole otseselt seotud artikli sisuga

2 Foto on tekstiga seotud sündmusest, illustreerib lugu

3 Foto puudub/ei ole võimalik öelda

G3 Foto pealkiri vastab fotol olevale või artikli sisule

1 Jah

2 Ei

3 Fotol puudub pealkiri

4 Foto puudub

Lisa 2. Kodeerimistulemused

O1 Link loole	O2 Link www.factcheck.org kaudu leitud võltsuudistele	O3 Link www.politifact.com kaudu leitud võltsuudistele	O4 Link www.snopes.com kaudu leitud võltsuudistele
http://defendrace.co/2017/10/10/breaking-seattle-seahawks-may-kicked-nfl-locker-room/	http://www.factcheck.org/2017/10/seahawks-players-didnt-burn-flag/	0	https://www.snopes.com/nfl-player-burned-american-flag-in-locker-room/
http://www.mcmreport.com/katie-couric-speaks-canceling-clinton-interview-called-n-word/	http://www.factcheck.org/2017/09/katie-couric-didnt-cancel-clinton-interview/	0	https://www.snopes.com/hillary-trash-talk-obama/
http://verifiedpolitics.com/david-letterman-just-pointed-others-wont-vegas-mass-shooter/	http://www.factcheck.org/2017/10/fake-letterman-story-vegas-shooting/	0	0
http://homenewz.com/uncategorized/now-all-americans-will-be-microchipped-on-the-will-of-police-resolution-h-r-4919-passed-by-senate/	http://www.factcheck.org/2017/10/no-microchips-americans/	0	https://www.snopes.com/government-to-microchip-citizens/
https://www.infowars.com/bombshell-demsteamsters-order-puerto-rican-stand-down-to-embarrass-trump/	http://www.factcheck.org/2017/10/puerto-rican-teamsters-stories-bogus/	0	0
http://www.neonnettle.com/news/3222-canada-legalizes-euthanasia-so-parents-can-kill-disabled-children	https://www.factcheck.org/2017/11/no-child-euthanasia-canada/	0	https://www.snopes.com/did-canada-legalize-euthanasia-children-disabilities/
http://theconservativeonline.info/kevin-bacon-we-are-blessed-to-have-donald-trump-as-our-president-he-is-the-only-one-who-can	https://www.factcheck.org/2017/12/kevin-bacon-isnt-trump-supporter/	0	0
http://observeronline.net/news/muslim-new-jersey-mayor-just-abolished-christmas-to-respect-other-religions/	https://www.factcheck.org/2017/11/hoboken-christmas-hoax/	0	https://www.snopes.com/did-hoboken-mayor-ravi-bhalla-vow-to-glorify-islam-in-every-decision/

http://zippolitics.com/2017/11/12/trump-abruptly-shuts-down-dogs/	https://www.factcheck.org/2017/11/trump-didnt-cut-canine-program/	0	https://www.snopes.com/fact-check/trump-dogs-veterans-day/
http://inshapetoday.com/now-official-fda-announced-vaccines-causing-autism/	https://www.factcheck.org/2017/11/debunking-false-vaccine-claim/	0	0
http://yournewswire.com/texas-church-shooter-antifa/	http://www.factcheck.org/2017/11/texas-shooting-unrelated-antifa/	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2017/nov/06/yournewswirecom/fake-news-no-proof-antifa-communism-compelled-texas/	https://www.snopes.com/texas-church-shooter-antifa/
http://defenseusa.club/2017/10/28/breaking-breitbart-leaks-names-4-dems-charged-muellers-russia-probe/	0	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2017/oct/31/freedomjunkshuncom/fake-news-post-says-breitbart-named-4-democrats-in/	0
http://www.breitbart.com/california/2017/10/17/ice-detainer-issued-for-suspected-wine-country-arsonist-in-sonoma-jail/	0	http://www.politifact.com/california/statements/2017/oct/20/breitbart/breitbart-false-and-inflammatory-claim-about-dead/	0
http://patriotdefense.pw/2017/10/28/update-hillary-clinton-leaves-country-mueller-indictment-announced/	https://www.factcheck.org/2017/10/grouping-latest-clinton-rumor/	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2017/oct/31/freedomjunkshuncom/fake-news-site-claims-hillary-clinton-flies-ukrain/	0
http://freeinfomedia.com/special-report-malia-obama-among-10-arrested-racist-antifa-attack/	0	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2017/nov/10/blog-posting/fake-news-writers-stir-nonsense-saying-malia-obama/	https://www.snopes.com/was-malia-obama-arrested-elderly-woman/
http://freeinfomedia.com/breaking-supreme-court-issues-first-bench-warrant-ever/	https://www.factcheck.org/2017/11/bench-warrant-story-supreme-fiction/	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2017/nov/09/freedomjunkshuncom/fake-news-story-says-supreme-court-issues-bogus-wa/	0
http://newsfeedobserver.com/2-million-rounds-of-ammo-that-went-missing-under-obama-turns-up-in-enemy-hands/	0	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2017/nov/20/world-newsscom/fake-news-2-million-rounds-us-ammo-turns-afghanist/	0
http://usainfront.com/update-chuck-schumers-steamy-affair-with-a-high-school-cheerleader-confirmed/	0	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2017/dec/18/usa-front/fake-news-says-chuck-schumer-had-affair-teenage-ch/	https://www.snopes.com/schumer-daughter-cheerleader/
http://www.brightstars.me/2017/12/20/julia-roberts-claims-michelle-obama-isnt-fit-clean-melania-toilet/	0	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2017/dec/28/usa-daily-portal/fake-news-julia/	https://www.snopes.com/julia-roberts-say-michelle-obama-isnt-fit-clean-melania-trumps-

			toilet/
http://states-news.com/miss-universe-guyana-2017-arrested-at-london-heathrow-airport-with-2kg-of-cocaine/	0	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2017/dec/06/states-newscom/headline-about-miss-universe-guyana-and-cocaine-bu/	0
https://www.nova-magazine.net/prince-harry-trump-not-welcome-wedding-meghan-markle/	0	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2017/dec/01/nova-magazine/prince-harry-never-said-donald-trump-wasnt-welcome/	0
http://houstonchronicle-tv.com/breaking-trump-fires-deputy-attorney-general-rod-rosenstein-raising-questions-over-muellers-fate/	0	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2017/dec/12/houstonchronicle-tvcom/no-trump-hasnt-fired-justice-departments-rod-rosen/	0
http://usamirrornews.com/roy-moores-accuser-arrested-and-charged-with-falsification/	0	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2017/dec/11/blog-posting/fake-news-no-roy-moore-accuser-was-not-arrested-ly/	https://www.snopes.com/roy-moores-accusers-arrested-charged-falsification/
http://www.thegatewaypundit.com/2017/12/called-gloria-allred-accuser-admits-tampered-roy-moores-yearbook-signature-video/	0	http://www.politifact.com/truth-o-meter/statements/2017/dec/08/blog-posting/no-roy-moore-accuser-didnt-tamper-or-forge-yearboo/	https://www.snopes.com/moore-accuser-yearbook/
http://yournewswire.com/morgan-freeman-jail-hillary/	0	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2017/nov/01/blog-posting/fake-news-morgan-freeman-did-not-say-he-wanted-hil/	https://www.snopes.com/morgan-freeman-jailing-hillary-restore-faith/
http://yournewswire.com/tony-podesta-arrested-indictments-hillary/	0	https://www.snopes.com/has-tony-podesta-been-arrested-in-the-mueller-investigation/	0
http://www.nnettle.com/news/2953-harvey-weinstein-gives-names-of-hollywood-wash	0	https://www.snopes.com/weinstein-fbi-names/	0
http://worldnewsdailyreport.com/morgue-employee-cremated-by-mistake-while-taking-a-nap/	0	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2017/dec/14/worldnewsdailyreportcom/its-fake-news-texas-morgue-employee-cremated-while/	https://www.snopes.com/morgue-employee-cremated-nap/

http://www.americanprides.org/2017/12/22/braking-rosie-odonnell-arrested-for-trying-to-bribe-lawmakers/	0	0	https://www.snoopes.com/rosie-odonnell-arrested-bribery/
http://www.nnettle.com/features/1231-7-las-vegas-shooting-witnesses-now-dead-within-1-month-of-attack	0	0	https://www.snoopes.com/seven-witnesses-to-vegas-shooting-died-suspicious/
https://archive.is/glmgi	0	0	https://www.snoopes.com/police-arrest-jesus-campos/
http://danielrifles.com/2018/01/12/bill-clintons-hitman-confesses-deathbed-source-hannity/	0	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2018/jan/23/patriot-report/fake-news-says-hitman-bill-clinton-confesses/	0
https://archive.is/pCD0w	0	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2017/dec/19/american-revolution/no-alabama-poll-workers-were-not-arrested-us-senat/	https://www.snoopes.com/did-alabama-state-police-arrest-poll-workers/
http://www.someonesbones.com/blog/delta-force-raids-obama-stronghold-in-thailand/	0	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2018/jan/08/someonesbones/fake-news-military-raided-obamas-compound-thailand/	https://www.snoopes.com/delta-force-raids-obama-stronghold-thailand/
https://www.puppetstringnews.com/blog/tennessee-gop-twitter-taken-down-after-tweet-exposin-pelosi-involved-in-pedophilia	0	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2017/dec/05/puppetstringnews.com/fake-russian-twitter-account-center-fake-tweet-abo/	0
https://archive.is/9x6ch	0	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2017/dec/28/defense-usasite/fake-news-sasha-obama-crashed-bugatti-lake/	https://www.snoopes.com/sasha-obama-just-crashed-her-expensive-new-car-into-a-lake/
http://eveningw.com/braking-woman-says-offered-big-money-washington-post-accuse-roy-moore-misconduct/	0	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2017/dec/11/evening-world/fake-news-about-washington-post-and-roy-moore-accu/	0
https://justnewsusa.com/queen-just-gave-michelle-royal-beatdown-tried-sneak-spot-wedding-guest-list/	0	http://www.politifact.com/punditfact/statements/2018/jan/08/american-today/no-proof-queen-elizabeth-removed-obamas-prince-har/	https://www.snoopes.com/queen-elizabeth-remove-obamas-guest-list/

A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7	B1	B2.1	B2.2	B2.3	B2.4	B2.5	B2.6	B2.7	B2.8	B2.9
2	2	1	2	2	2	204	1	1	2	3	4	5	0	7	0	9
3	1	2	2	2	2	211	1	1	2	3	4	5	0	0	0	9
1	1	2	2	2	2	274	3	1	2	3	4	5	0	7	0	9
1	3	3	2	1	2	1197	1	1	2	3	4	5	0	0	0	9
1	1	1	1	2	2	361	1	1	2	3	4	5	0	7	0	9
1	1	3	2	2	2	913	3	0	2	3	4	5	0	0	0	9
2	1	3	2	2	2	189	1	1	0	0	4	0	6	0	0	9
2	2	1	2	2	2	215	1	1	2	3	4	5	6	7	0	9
3	2	1	2	2	2	208	3	1	2	3	4	5	0	0	0	9
3	1	3	2	1	2	697	1	0	2	3	4	5	6	0	0	9
1	1	1	2	2	2	320	1	0	2	3	4	5	0	7	0	9
2	2	3	2	2	2	232	3	1	2	0	4	5	6	7	0	9
1	1	2	2	2	2	464	1	0	2	3	0	0	0	7	0	9
2	2	1	2	2	2	201	1	1	2	3	4	5	6	7	0	9
3	3	3	2	2	2	242	1	1	2	3	4	5	0	7	0	9
3	1	1	2	2	2	224	1	1	2	3	4	5	0	0	0	9
3	1	1	2	2	2	211	1	1	2	3	4	5	0	0	0	9
3	2	1	2	2	2	284	1	1	2	3	4	5	0	7	0	9
2	1	3	2	2	2	292	1	1	2	3	4	5	0	0	0	9
3	1	1	2	2	2	159	1	1	2	0	4	5	0	7	0	0
3	3	1	2	2	2	252	1	1	2	3	4	5	0	7	0	9
3	3	3	2	1	2	955	1	1	2	3	4	5	6	7	0	9
3	1	1	2	2	2	239	1	1	2	3	4	5	6	7	0	9
1	2	1	2	2	2	247	1	1	2	3	4	5	6	7	0	9
1	1	1	2	2	2	295	1	1	2	3	4	5	6	0	0	9
1	1	1	2	2	2	268	1	1	2	3	4	5	6	7	0	9
1	1	1	1	2	2	723	1	1	2	3	4	5	6	7	0	9
3	1	1	2	2	2	225	1	0	2	0	4	5	0	0	0	9
2	3	1	2	2	2	163	1	1	2	3	4	5	0	7	0	9
1	2	3	1	2	2	1195	1	0	2	3	4	5	0	7	0	9
1	1	1	2	2	2	235	1	0	2	3	4	5	0	7	0	9
3	3	1	2	2	2	302	1	1	2	3	4	5	0	0	0	9
3	1	1	2	2	2	258	1	0	2	3	4	5	6	7	0	9
2	1	3	2	2	2	547	1	1	2	3	4	5	0	0	0	0

3	1	3	2	2	2	152	3	1	2	3	4	5	6	7	0	9
2	2	3	2	2	2	262	1	1	2	0	4	5	0	0	0	9
1	2	2	2	2	2	637	1	1	2	3	4	5	6	7	0	9
3	2	3	2	2	2	899	1	1	2	3	4	5	0	7	0	0

B2.10	B2.11	B2.12	C1.1	C1.2	C1.3	C1.4	C1.5	C1.6	C1.7	C2	D1	D2	D3	D4	D5	D6
0	11	12	0	0	0	0	5	6	7	3	3	1	1	2	2	1
0	0	0	0	0	0	0	5	0	7	3	3	1	2	2	1	0
0	0	12	0	0	0	0	5	6	0	1	1	1	2	2	4	3
0	0	12	0	0	0	4	0	0	0	3	3	1	1	2	6	4
10	0	0	0	0	0	4	0	0	0	3	3	1	2	2	4	4
0	0	12	0	0	0	4	0	0	7	3	3	1	1	2	9	9
10	0	0	0	0	0	0	5	0	7	1	1	1	2	2	1	0
0	11	12	0	0	0	0	5	0	7	1	1	1	2	2	1	0
0	11	12	0	0	0	4	0	0	0	1	1	1	2	2	1	1
0	0	12	0	0	0	4	0	0	0	3	3	2	1	2	1	1
0	0	12	0	0	0	0	0	6	7	3	3	1	2	1	9	6
10	0	0	0	0	0	0	5	0	7	1	1	1	2	2	3	0
0	0	12	0	0	0	0	0	0	7	1	1	1	1	2	7	7
10	0	0	0	0	0	0	5	0	7	1	1	1	2	1	3	1
10	0	0	0	0	0	0	0	0	7	3	3	1	2	2	3	2
0	0	0	0	0	0	0	5	0	7	3	3	1	2	2	2	2
10	0	12	0	0	0	0	0	0	7	1	1	1	1	2	4	0
10	0	12	0	0	0	0	0	0	7	1	1	1	2	2	2	0
10	0	12	0	0	0	0	5	0	7	1	1	1	2	2	1	0
0	0	0	0	0	0	0	5	0	7	1	1	1	2	1	2	0
10	0	0	0	0	0	0	5	0	7	3	3	1	2	1	2	1
10	0	0	0	0	0	4	5	0	7	3	3	1	1	2	10	7
10	0	0	0	0	0	0	5	0	7	3	3	1	2	2	2	0
10	0	0	0	0	3	0	0	0	0	1	1	1	1	2	4	4
10	0	0	0	0	0	0	5	0	7	1	1	1	2	2	1	0
10	0	0	0	0	0	0	0	0	7	3	1	1	1	1	5	4
0	0	12	0	0	0	4	0	0	7	3	1	1	2	1	9	8
0	0	12	0	0	0	0	5	0	7	1	1	1	2	2	2	0

10	0	0	0	0	0	0	0	0	7	3	1	1	2	2	2	2
0	0	12	0	0	0	4	5	0	7	3	1	1	2	2	11	9
0	0	12	0	0	0	0	0	0	7	1	1	1	2	1	2	0
10	0	0	0	0	0	0	5	0	7	3	1	1	2	1	1	0
10	0	0	0	0	0	0	5	0	7	3	1	1	2	2	3	0
10	0	0	0	0	0	0	0	0	7	1	1	1	2	1	2	0
10	0	0	0	0	0	0	5	0	7	1	1	2	2	2	1	0
0	0	0	0	0	0	0	5	0	7	1	1	2	2	2	2	0
10	0	0	0	0	3	4	0	0	0	1	1	1	2	2	4	4
10	0	0	0	0	0	0	0	0	7	3	1	2	2	2	1	1

D7	D8	E1	E2	E3	E4	F1	F2	F3	F4	F5	G1.1	G1.2	G1.5	G1.7	G2	G3
1	0	2	3	2	2	1	2	1	2	1	1	0	0	0	2	3
1	0	1	2	2	1	1	2	1	2	1	0	0	0	7	3	4
1	0	1	2	2	1	1	1	2	2	1	1	0	5	0	2	3
0	2	1	3	2	2	1	2	1	1	2	1	2	0	0	2	3
0	0	1	2	1	1	1	2	1	1	2	1	2	5	0	2	3
0	0	1	2	2	1	2	1	2	1	1	1	0	0	0	2	3
1	0	1	2	2	1	2	2	2	2	1	1	0	0	0	2	3
1	0	1	2	1	1	2	1	2	1	1	0	0	0	7	3	4
0	0	1	2	2	2	1	2	2	2	1	0	0	0	7	3	4
0	0	1	2	1	1	2	1	2	2	1	1	0	0	0	2	3
1	2	1	2	1	1	2	1	2	1	1	1	0	5	0	2	1
3	0	2	2	2	2	2	2	1	1	1	0	0	0	7	3	4
0	0	1	2	1	1	2	1	2	2	1	1	0	0	0	2	3
1	1	2	2	2	2	1	2	1	1	1	1	0	0	0	2	3
0	1	1	2	1	1	1	2	1	2	1	0	0	0	7	3	4
0	0	1	2	1	1	2	2	2	1	2	0	0	0	7	3	4
3	1	1	2	1	1	1	2	1	2	1	1	0	0	0	2	3
2	0	1	2	2	1	1	2	1	2	2	0	0	0	7	3	4
1	0	1	2	1	1	1	2	1	2	1	1	0	0	0	2	3
0	2	1	2	2	2	2	1	2	2	1	1	0	0	0	2	3
1	0	1	2	1	1	2	1	2	2	1	1	0	0	0	2	3
1	2	3	3	2	2	2	1	2	2	2	1	0	0	0	2	3

2	0	1	2	1	1	2	1	2	1	1	1	0	0	0	2	3
0	0	1	2	1	1	1	2	1	2	2	1	2	0	0	2	3
1	0	1	2	1	1	1	2	2	2	1	1	0	0	0	2	3
0	1	1	2	1	1	2	1	2	1	1	1	0	0	0	2	3
0	1	1	2	2	1	1	2	1	1	2	1	2	0	0	2	1
2	0	1	2	1	1	2	1	2	1	1	1	0	0	0	2	1
0	0	1	2	2	2	1	2	1	1	2	1	0	0	0	2	3
1	1	1	2	2	1	1	2	1	3	2	1	0	0	0	2	1
0	2	1	2	2	2	2	1	2	2	1	1	0	0	0	2	3
0	1	1	2	2	2	1	2	1	2	2	1	0	0	0	2	2
3	0	1	2	2	2	2	1	2	2	1	1	0	0	0	1	3
1	1	1	2	1	1	2	1	2	2	1	1	0	0	0	2	3
1	0	1	2	1	1	2	1	2	2	2	1	0	0	0	2	3
2	0	1	2	2	2	1	2	1	2	2	1	0	0	0	2	3
0	0	1	2	1	1	2	1	2	1	1	1	0	0	0	2	3
0	0	1	2	1	1	1	2	1	1	2	1	0	0	0	2	3

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Karl Kõiv (26.02.1995),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Võltsuudiste sisu- ja struktuurielemendid võrdluses traditsioonilise uudise normidega“, mille juhendajaks on Marju Himma-Kadakas,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 28.05.2018